

Strategia
pentru prezervarea și promovarea
multi- și interculturalității Timișoarei

2026-2030

Cuprins

Lista de abrevieri.....	4
Introducere	5
Contextul strategiei.....	5
Conexiunea cu politici publice europene, naționale, județene și locale	6
Metodologia și procesul de elaborare a strategie	7
Structura strategiei	9
O strategie multi- și interculturală pentru Timișoara	10
Timișoara oraș al diversității etnoculturale și al interculturalității pozitive	10
Puncte tari: capital intercultural solid și diversificat.....	11
Puncte slabe: vulnerabilități structurale și riscuri interne	13
Oportunități: aspecte ce pot susține multi- și interculturalitatea	14
Amenințări: riscuri externe și sistemice.....	15
Concluzii ale analizei și modalități de valorificare a acesteia	16
Repere conceptuale și reflectarea acestora în contextul Timișoarei.....	18
Grupuri etnice, minorități, diversitate culturală.....	18
Multiculturalitate și interculturalitate, multiculturalism și interculturalism	19
Multilingvism, plurilingvism, sensibilizare lingvistică	20
Identitate, apartenențe, capital social și sentiment comunitar	21
Abordarea bazată pe drepturi într-o societate cu diversitate etnoculturală	22
Cultura democratică incluzivă și interculturală	23
Avantajul diversității	24
Spiritul Timișoarei – reper identitar pozitiv pentru viitor	24
Valori și principii aflate la baza strategiei	27
Valori	27
Diversitatea etnoculturală	27
Drepturi, egalitate, echitate.....	27
Cultură democratică incluzivă și interculturală	28
Principii	28
1. Protecția, susținerea și recunoașterea comunităților minoritare - responsabilitate a tuturor	28
2. Abordare interculturală, cu interacțiuni interculturale pozitive.....	28
3. Promovarea acceptării, dialogului, colaborării și combaterea abordărilor contrare valorilor ...	29

4. Discutarea deschisă a aspectelor controversate și problematice	29
5. Promovarea unor procese de consultare, dialog și participare la luarea deciziilor.....	30
Model vizual al implementării strategiei	30
Viziune, misiune, direcții și obiective strategice	31
Viziune.....	31
Misiune	31
Direcții strategice și obiective	31
Direcția strategică 1: Valorizarea diversității etnoculturale	31
Direcția strategică 2: Susținerea comunităților minorităților din Timișoara	31
Direcția strategică 3: Afirmarea și promovarea spiritului Timișoarei în plan internațional	31
Plan de măsuri.....	32
Tipuri de măsuri și modalități de implementare	32
Lista măsurilor pe direcții strategice și domenii	33
Direcția strategică 1: Valorizarea diversității etnoculturale	33
Direcția strategică 2: Susținerea comunităților minorităților din Timișoara	34
Direcția strategică 3: Afirmarea și promovarea spiritului Timișoarei în plan internațional	35
Descrierea măsurilor.....	36
Direcția 1: Valorizarea diversității etnoculturale	36
Direcția 2: Susținerea comunităților minorităților din Timișoara	42
Direcția 3: Afirmarea și promovarea spiritului Timișoarei în plan internațional	47
Planificarea, monitorizarea și evaluarea implementării strategiei.....	50
Planificarea implementării strategiei.....	50
Direcția strategică 1: Valorizarea diversității etnoculturale	50
Direcția strategică 2: Susținerea comunităților minorităților din Timișoara	51
Direcția strategică 3: Afirmarea și promovarea spiritului Timișoarei în plan internațional	52
Estimarea impactului bugetar.....	52
Monitorizarea și evaluarea implementării strategiei	53
Indicatori de monitorizare și evaluare	53
Direcția strategică 1: Valorizarea diversității etnoculturale	53
Direcția strategică 2: Susținerea comunităților minorităților din Timișoara	54
Direcția strategică 3: Afirmarea și promovarea spiritului Timișoarei în plan internațional	55
Aprecierea contribuțiilor la elaborarea strategiei	56
Referințe	57

Lista de abrevieri

ASEMT – Administrația pentru Sănătate și Educație a Municipiului Timișoara

CCD – Casa Corpului Didactic Timiș

CJT – Consiliul Județean Timiș

CLT – Consiliul Local Timișoara

IIT – Institutul Intercultural Timișoara

ISJ – Inspectoratul Școlar Județean Timiș

OMDT – Organizația de Managementul Destinației Timișoara

ONG – Organizații neguvernamentale

PMT – Primăria Municipiului Timișoara

SWOT – Strengths, weaknesses, opportunities, threats (puncta tari, puncte slabe, oportunități, amenințări)

TM2023 – Timișoara – Capitală Europeană a Culturii 2023

UE – Uniunea Europeană

UVT – Universitatea de Vest Timișoara

Introducere

Contextul strategiei

Prezenta strategie este elaborată la inițiativa Primăriei Municipiului Timișoara (PMT), de către o echipă de specialiști de la Institutul Intercultural Timișoara (IIT) și de la Universitatea de Vest Timișoara (UVT),¹ pe baza unui proces participativ de consultare și co-creare și în dialog cu echipa Compartimentului Minorități și Relații Interetnice din cadrul Direcției Relații Comunitare a PMT.

Istoria Timișoarei este puternic marcată, pe de o parte, de conviețuirea mai multor grupuri etnice, care au contribuit și colaborat la construirea orașului, dar și, pe de altă parte, de ample fluctuații ale structurii populației. Persoane și comunități întregi venite din diferite zone, mai apropiate sau mai îndepărtate, s-au stabilit aici, iar altele au părăsit Timișoara, lăsând în urmă un patrimoniu material și simbolic definitoriu pentru oraș. Aceste fenomene complementare, atât conviețuirea într-un context de diversitate, cât și fluctuațiile populației, au generat în mod spontan, așa-numitul „spirit al Timișoarei”, o cultură locală în care diversitatea etnoculturală este apreciată, în care relațiile interculturale sunt bazate pe respect și cooperare corectă și în care cei nou-veniți sunt primiți cu deschidere și susținuți să-și găsească un loc în comunitatea orașului. Contextul local și global actual, precum și tendințele demografice manifestate în ultimele decenii nu garantează că acest „spirit al Timișoarei” va fi păstrat și transmis generațiilor următoare. În lipsa unor mecanisme adecvate de protecție și susținere a comunităților minoritare și a unor acțiuni de informare și conștientizare a trecutului și a valorii diversității culturale pentru prezent, însoțite de măsuri de structurare a unui cadru coerent de interacțiune, dialog și cooperare între comunitățile etnoculturale prezente în oraș, există riscul ca „spiritul Timișoarei” să se estompeze, sau chiar să dispară. Totodată, este necesară o abordare strategică pentru a putea valorifica multi- și interculturalitatea Timișoarei ca resursă pentru dezvoltarea orașului și ca reper identitar care să contribuie, atât la coeziune internă, cât și la o imagine atractivă pe plan extern. Demersul de elaborare a strategiei vine să consolideze și să completeze experiența acumulată și câștigul de imagine și atașament față de oraș al locuitorilor săi aduse de exercitarea în 2023 a titlului de Capitală Europeană a Culturii.

Strategia se dorește a fi expresia întregului ecosistem cultural, educațional, civic, instituțional și socio-economic al orașului. Nu doar elaborarea strategiei a fost realizată cu o largă implicare, dar și pentru implementarea sa este esențială implicarea activă a comunităților minorităților, a societății civile, a mediului academic, a instituțiilor și a altor actori relevanți. De asemenea, participarea la implementare presupune asumarea unor responsabilități și cooperarea eficientă cu PMT și cu alte entități implicate.

Strategia are un orizont de timp de cinci ani, 2026-2030 și își propune să pună bazele pentru o mai bună coordonare și structurare a diferitelor activități, atât pentru optimizarea unora dintre acestea, cât și pentru unele schimbări structurale necesare pentru a asigura prezervarea și promovarea multi- și interculturalității Timișoarei pe baze democratice și ancorate în valorile europene.

¹ Echipa a fost constituită din Călin Rus (coordonator), Corina Răceanu, Timea Șerb și Edina Meca, de la IIT și din Marius Matichescu și Bogdan Nadolu, de la UVT.

Conexiunea cu politici publice europene, naționale, județene și locale

Strategia este conectată cu o serie de documente relevante adoptate la nivel european și internațional, dar articulată și cu cadrul legislativ național și cu politici publice locale și județene relevante.

Referințele europene principale luate în considerare provin de la Consiliul Europei. Pe primul loc se situează Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale², care definește principiile și obligațiile statelor membre, inclusiv de a adopta politici publice care să “respecte identitatea etnică, culturală, lingvistică și religioasă a fiecărei persoane aparținând unei minorități naționale, dar și, deopotrivă, să creeze condițiile corespunzătoare, care să le permit să își exprime, păstreze și dezvolte această identitate”. Strategia este de asemenea corelată conceptual și normativ cu documentele Programului Orașelor Interculturale al Consiliului Europei³, inclusiv o Recomandare a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei⁴, dar și inspirată de realizări practice ale altor orașe europene active în acest context.

De asemenea, strategia se aliniază și cu o serie de documente relevante adoptate la nivelul Uniunii Europene. Rezoluția Parlamentului European din 2016 referitoare la rolul dialogului intercultural, al diversității culturale și al educației în promovarea valorilor fundamentale ale UE⁵ subliniază importanța valorificării diversității culturale și a dialogului pentru a consolida unitatea europeană și a combate rasismul sau xenophobia. Cel mai recent document de politică culturală a Uniunii Europene, aprobat în 12 noiembrie 2025, Culture Compass for Europe⁶ afirmă că “diversitatea noastră culturală, patrimoniul cultural și creativitatea pot consolida democrațiile noastre, pot spori coeziunea socială, pot stimula bunăstarea noastră și pot îmbunătăți competitivitatea Europei pe scena mondială”.

Constituția României prevede că „statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase” și că „măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români”⁷. Pe această bază, strategia este aliniată cu legislația națională privind protecția minorităților naționale⁸, dar și cu unele prevederi din Strategia națională pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității rome 2022–2027⁹, care prevede măsuri concrete pentru creșterea accesului la educație al acestei comunități, păstrarea culturii și tradițiilor rome și combaterea discriminării, precum și din Strategia națională pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și a discursului instigator la ură 2024–2027¹⁰.

² <https://rm.coe.int/16800c1314>

³ www.coe.int/interculturalcities

⁴ [Recommendation of the Committee of Ministers to member states on multilevel policies and governance for intercultural integration](#), 2022

⁵ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0005_RO.html

⁶ <https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-compass>

⁷ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/47355>

⁸ <https://dri.gov.ro/ro/legislatie/nationala/>

⁹ <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2022/04/SNIR-2022-2027.pdf>

¹⁰ <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2024/05/ANEXA-1-12.pdf>

Strategia se conectează de asemenea cu o serie de documente de politică publică adoptate la nivel local, județean și regional. Strategia culturală a municipiului Timișoara 2014 – 2024¹¹ are în vedere „un oraș în care solidaritatea și diversitatea culturală coexistă, a cărui identitate se definește continuu și se ancorează în profilul multicultural timișorean și diversitatea lingvistică și confesională prezentă.”

Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană a Municipiului Timișoara 2021-2027¹² menționează punerea în valoare a patrimoniului cultural într-un mod care valorifică profilul multi-etnic și multicultural, care are ca scop definirea identității municipiului Timișoara și consolidarea poziției acestuia drept lider național în sectorul cultural-turistic și pol de atracție în rutele culturale și turistice europene.

În Strategia de Dezvoltare a Regiunii Vest 2021- 2027¹³ regăsim preocupări pentru punerea în valoare a patrimoniului cultural timișorean. Prezenta strategie propune intervenții complementare cu cele prevăzute în Strategia Culturală a Județului Timiș 2023–2027¹⁴, care include „promovarea culturii timișene în circuitul național și european de valori” și cu Strategia Interculturală a Județului Timiș 2024–2026¹⁵.

Metodologia și procesul de elaborare a strategiei

Strategia fost elaborată pe baza unui proces participativ și cu triangularea mai multor metode de cercetare socială cantitativă și calitativă¹⁶. Activitățile au fost structurate în trei etape principale: diagnoza situației prezente, elaborarea propunerii de strategie și elaborarea documentului final, după parcurgerea procesului de consultare publică.

Etapa I – Diagnoza situației prezente

Prima etapă a avut ca obiectiv realizarea unei imagini cât mai complete și actualizate asupra resurselor multi- și interculturale existente, a nevoilor, vulnerabilităților și oportunităților comunităților minoritare din Timișoara. Diagnoza a vizat atât dimensiunea resurselor simbolice, umane și materiale, cât și dinamica relațiilor interculturale, percepțiile și așteptările față de instituțiile publice.

În cadrul acestei etape au fost utilizate următoarele metode de cercetare:

- Aplicarea de chestionare (peste 300 de respondenți din diferite sectoare, inclusiv educație, cultură, tineret, mass-media, civic, economic, academic, etc.), pentru colectarea de date cantitative privind percepțiile asupra identității culturale, a relațiilor dintre majoritari și minorități, precum și asupra condițiilor necesare menținerii și dezvoltării multi- și interculturalității Timișoarei.

¹¹ <https://assets.primariatm.ro/8fa1f515-5614-4ada-a51e-798eeb84a737/STRATEGIA-CULTURALA.pdf>

¹² https://assets.primariatm.ro/c024a232-954a-46cd-8bcf-bbfce1ca33d8/SIDU%20Timisoara%20si%20ZUF_perioada%20programare%202021_2027.pdf

¹³ <https://adrvest.ro/wp-content/uploads/2020/11/Strategie-PDR-Regiunea-Vest.pdf>

¹⁴ <https://www.cjtimis.ro/wp-content/uploads/2020/07/STRATEGIA-CULTURALA-PUBLICATA.pdf>

¹⁵ <https://www.cjtimis.ro/infocjt/admin/upload/q6wxpzkrntyh.pdf>

¹⁶ Abordarea de planificare strategică participativă, fundamentată pe date cantitative și calitative a fost promovată în premieră națională în Județul Timiș și în Timișoara de către Institutul Intercultural Timișoara și se reflectă în strategiile culturale județene și locale realizate începând cu 2002 și coordonate de Corina Răceanu și Bogdan Nadolu, precum și în recenta Strategie Interculturală a Județului Timiș.

- Interviuuri semi-structurate cu 40 de persoane, incluzând lideri formali și informali ai comunităților minoritare, precum și membri ai acestor comunități și personalități din mediul academic.
- Organizarea a 12 focus-grupuri, atât cu membri ai comunităților minoritare, cât și cu specialiști și tineri majoritari, cu minimum 10 participanți per grup, pentru explorarea în profunzime a comportamentelor, percepțiilor, experiențelor și a relațiilor interculturale, precum și pentru colectarea de propuneri pentru conținutul strategiei.

Pe lângă datele rezultate din aceste cercetări au fost analizate documente strategice relevante la nivel local, județean, național și european, precum și alte studii de referință privind diversitatea etnoculturală și calitatea vieții în Timișoara. Echipa metodologică a valorificat expertiza acumulată în cercetări anterioare, inclusiv barometrul opiniei publice privind calitatea vieții¹⁷, pentru a integra datele existente cu rezultatele nou generate. În această etapă au fost avute în vedere și referințele europene relevante, în special instrumentele și recomandările Programului Orașelor Interculturale al Consiliului Europei.

Etapa a II-a – Elaborarea strategiei

Etapa a doua a pornit de la rezultatele diagnozei și a avut ca scop formularea viziunii, a obiectivelor strategice și a măsurilor concrete pentru prezervarea și promovarea multi- și interculturalității. Procesul de elaborare a avut un caracter participativ și colaborativ, implicând actori cheie din administrația locală, comunitățile minoritare și societatea civilă.

Principalele activități metodologice ale acestei etape au inclus:

- Identificarea, în consultare cu reprezentanții Primăriei Municipiului Timișoara, a reprezentanților organizațiilor minorităților, a specialiștilor din mediul academic și cultural, precum și a reprezentanților instituțiilor publice relevante care au fost implicați în consultările privind strategia.
- Organizarea de ateliere de lucru tematice în care s-au discutat și s-au validat principalele constatări ale diagnozei, s-au formulat direcțiile strategice și s-au conturat obiectivele strategice și direcțiile de intervenție.
- Redactarea unei prime variante de strategie, urmată de o etapă de feedback public, în cadrul căreia draftul a fost prezentat actorilor interesați și supus unei serii de consultări pentru ajustări și îmbunătățiri.

În această etapă s-a urmărit și asigurarea coerenței cu alte strategii locale și regionale, precum și alinierea la recomandările și bunele practici europene în domeniul interculturalității. Procesul de lucru s-a bazat pe consens, transparență și pe recunoașterea diversității perspectivelor actorilor implicați.

Etapa a III-a – Aprobarea strategiei

Prezenta propunere de strategie, elaborată în cadrul etapei a II-a, va fi supusă unui proces de consultare publică. Proiectul de strategie va fi publicat, cu solicitarea adresată tuturor cetățenilor de a formula opinii și sugestii. Va fi organizată o dezbatere publică la PMT, conform prevederilor legislației privind transparența decizională și bunelor practici europene în domeniu.

¹⁷ <https://assets.primariatm.ro/503c9019-4575-44ce-bf42-d2e10db50f49.pdf>. Sub coordonarea lui Marius Matichescu, cercetarea a inclus și întrebări privind atitudini și percepții legate de migrație și relații interculturale.

Structura strategiei

Prezentul document este structurat în mai multe secțiuni. În prima parte, este prezentată o analiză SWOT (puncte tari, puncte slabe, oportunități și amenințări) în formă sintetică, bazată pe datele colectate în etapa de diagnoză. Această analiză sintetizează concluziile procesului de diagnoză, desprinse din analiza documentelor relevante și din contribuțiile participanților la acest proces, fără a descrie detaliat complexitatea moștenirii multi- și interculturalității Timișoarei și modul în care diversitatea etnoculturală este gestionată în prezent și fără specificarea multiplelor activități ale instituțiilor, comunităților minorităților, sau ale societății civile.

Urmează apoi o secțiune în care sunt clarificate principalele concepte relevante pentru strategie și la care se face referire în secțiunile următoare. Având în vedere că, la fel ca în cazul tuturor conceptelor din științele sociale, există diferențe semantice atât între școli de gândire și contexte academice, cât și între sensul științific și cel din limbajul comun, este fundamentală definirea modului în care sunt înțelese aceste concepte în cadrul strategiei. Au fost selectate definiții cu largă recunoaștere la nivel academic, dar și compatibile cu perspectiva propusă de documentele europene menționate mai sus, iar prezentarea este făcută într-un limbaj cât mai accesibil, evitându-se utilizarea unor termeni de specialitate ne-explicați. Acestei secțiuni de clarificări conceptuale îi este alăturată și o analiză a sensului ce se poate asocia în contextul strategiei „spiritului Timișoarei”.

Următoarele secțiuni descriu valorile și principiile situate la baza strategiei, viziunea asupra Timișoarei, starea ideală a comunității pe termen mediu și lung, ce dă direcția generală a strategiei, misiunea strategiei, ce face trecerea de la viziune la acțiune și răspunde la întrebările: cine? ce? pentru cine? cum?, precum și cele trei direcții strategice și obiectivele strategice identificate pentru fiecare dintre acestea. Este inclusă și o reprezentare vizuală a cadrului de implementare a strategiei, ce sintetizează abordarea deschisă, participativă și bazată pe valori pe care o propune strategia.

Secțiunea cea mai extinsă a strategiei conține planul de măsuri. Mai întâi, sunt prezentate măsurile prevăzute pentru fiecare obiectiv strategic, cu precizarea domeniilor și a responsabilităților corespunzătoare, iar în continuare, fiecare măsură este descrisă, justificându-se necesitatea acesteia și fiind definite aspectele centrale legate de implementare. După cum rezultă din secțiunea de clarificări conceptuale, studiile de specialitate arată că în acest domeniu intențiile pozitive nu sunt suficiente ci este necesar ca măsurile să fie implementate într-un anumit mod, pe baza valorilor și principiilor asumate, pentru a avea efectele dorite. De aceea, descrierea aspectelor privind implementarea măsurilor a fost formulată într-o manieră care să permită adaptarea la realitate și co-crearea, în baza valorilor și principiilor asumate. După cum este explicat în subsecțiunea introductivă a planului de măsuri, în cazul majorității acțiunilor, PMT este implicată, uneori cu rol decisiv, sau de coordonare, iar implementarea celor mai multe măsuri presupune implicarea comunităților minorităților și a instituțiilor și organizațiilor cu activitate relevantă, separat sau în diferite configurații de cooperare.

În secțiunea finală sunt incluse aspecte privind planificarea implementării, monitorizarea și evaluarea strategiei și acestea pe baza acelorași valori și principii asumate.

O strategie multi- și interculturală pentru Timișoara

Timișoara oraș al diversității etnoculturale și al interculturalității pozitive

Timișoara este recunoscută, istoric și contemporan, ca un oraș al diversității etnice, lingvistice și confesionale, format prin conviețuire, mobilitate și schimburi interculturale continue. Istoria de peste șapte secole a orașului este marcată de contribuțiile mai multor comunități etnice care se regăsesc și în prezent. Moștenirea sa multiculturală este vizibilă în structura urbană, în patrimoniul arhitectural, în instituțiile culturale și educaționale, precum și în viața asociativă.

Alături de români, în prezent majoritari, comunitățile maghiară, germană, sârbă, evreiască, bulgară, cehă, slovacă, ucraineană și romă au contribuit în mod special la co-crearea istoriei și prezentului Timișoarei. În ultimele decenii, acest peisaj s-a diversificat suplimentar, constituindu-se o comunitate arabă, una italiană, iar mai recent comunitatea ucraineană s-a extins și prin deschiderea arătată de timișoreni pentru primirea de refugiați din Ucraina. Elemente suplimentare de diversitate etnoculturală sunt generate de poziționarea Timișoarei ca pol educațional, social, economic și cultural regional și transfrontalier.

Timișoara și-a construit identitatea urbană prin conviețuire, respect reciproc, dialog și cooperare. Prezenta strategie își propune să consolideze și să amplifice în contextul actual aceste aspecte și să păstreze, să revitalizeze, să extindă și să promoveze „spiritul Timișoarei”, ca reper identitar al orașului și ca realitate cotidiană pentru timișoreni.

Structura demografică a orașului din perspectiva diversității etnice, lingvistice și religioase a evoluat în diferite perioade ale istoriei orașului, în ultimele decenii fiind evidentă o tendință descendentă în cazul mai multor comunități minoritare. Datele statistice disponibile¹⁸, arată o serie de reconfigurări în timp ale distribuției etnice a populației, concomitent cu creșterea populației totale și cu scăderea pronunțată a procentului locuitorilor cu alte apartenențe etnice decât cea română în ultimele decenii.

An	Populație	Români	Germani	Maghiari	Sârbi	Evrei	Romi	Slovaci	Bulgari	Ucraineni	Diferența
1880	38702	5188	21121	7745	2487	?	?	416	?	29	1716
1890	45948	5594	24973	11100	2363	?	?	332	?	27	1559
1900	60551	6312	30892	19162	2730	?	?	288	?	13	1154
1910	74003	7593	32963	28645	3490	?	?	341	?	149	957
1920	86850	16047	32097	27189	?	8307	?	?	?	?	3210
1930	102390	25207	33162	31773	2237	7264	379	652	279	56	1381
1941	125052	46466	37611	24891	?	?	?	?	?	?	16084
1956	142257	75855	24326	29968	3065	6700	122	575	280	56	1310
1966	174243	109100	25058	31016	4188	2590	120	490	475	71	1135
1977	269353	191742	28429	36724	6776	1629	1109	404	942	299	1299
1992	334115	274511	13206	31785	7748	549	2668	675	1314	756	903
2002	317660	271677	7157	24287	6311	367	3062	570	1218	762	2249
2011	319279	259754	4193	15564	4843	176	2145	385	859	556	28679
2021	250849	176615	2189	8313	2776	111	745	275	643	400	58782

¹⁸ Crețan, 2006 și datele ultimelor două recensăminte ale populației României, publicate de Institutul Național de Statistică

Aceste date nu redau cu acuratețe, nici proporțiile reale ale diferitelor grupuri etnice, nici complexitatea apartenențelor etnoculturale, ignorând, de exemplu, presiunile asimilaționiste, categorizările uneori ambigue, sau apartenențele etnoculturale multiple, dar permit conturarea unei imagini de ansamblu și evidențierea tendințelor principale. Datele ultimului recensământ, din păcate, datorită unor deficiențe tehnice și metodologice, prezintă o imagine puternic distorsionată și nu pot fi luate ca reper pentru fundamentarea de politici publice sau de intervenții civice sau comunitare. Astfel, pentru peste 57000 de locuitori, etnia nu este disponibilă¹⁹, ceea ce face ca cifrele recensământului, cu mare probabilitate, să subestimeze semnificativ numărul persoanelor cu apartenențe minoritare.

Cu toate acestea, nevoia unei strategii centrate pe preservarea și promovarea multi- și interculturalității Timișoarei nu se bazează pe argumente legate de dimensiunea statistică de la aceste momente a uneia sau alteia dintre comunitățile etnice din oraș, ci pe asumarea unor angajamente explicite, comune de a păstra și promova patrimoniul de diversitate moștenit, de a recunoaște contribuția istorică a comunităților care au contribuit la dezvoltarea orașului și de a asigura un cadru de afirmare egal și echitabil în prezent pentru toți timișorenii, indiferent de vechimea și dimensiunea comunităților cărora le aparțin.

Pe baza consultărilor de tip focus-grup și a interviurilor cu membri ai diferitelor comunități ale minorităților din Timișoara și cu specialiști cu activitate relevantă, precum și pe baza răspunsurilor primite prin intermediul unui chestionar de la persoane și organizații, a fost realizată o analiză de tip SWOT, atât separat pe fiecare comunitate, cât și la nivelul întregului oraș, din perspectiva multi- și interculturalității. Rezultatele acestei analize, sintetizată în continuare, evidențiază: (1) capitalul intercultural excepțional al orașului, (2) vulnerabilitățile structurale care amenință transmiterea acestui capital, (3) oportunitățile ce pot fi valorificate pentru atingerea obiectivelor strategiei și (4) amenințările care trebuie avute în vedere pentru o abordare strategică coerentă, realistă și cu efecte pe termen lung.

Puncte tari: capital intercultural solid și diversificat

1. Infrastructură instituțională educațională și culturală

Unul dintre cele mai importante puncte tari ale Timișoarei îl reprezintă existența unei infrastructuri instituționale complexe dedicate minorităților naționale: grădinițe, școli și licee cu predare în limbile minorităților, catedre universitare (maghiară, germană, sârbă, italiană), teatre de stat în limbile maghiară și germană și spectacole de teatru în limba sârbă, precum și presă scrisă și audiovizuală în limbile minorităților. Această infrastructură asigură continuitate, legitimitate publică și vizibilitate pentru identitățile etnice.

Sprijinul autorităților locale și județene pentru funcționarea acestor instituții, precum și deschiderea Inspectoratului Școlar și a universităților pentru colaborări interculturale, constituie o bază solidă pentru politici de preservare lingvistică și culturală. Existența în cadrul Primăriei Municipiului Timișoara a unui compartiment pentru minorități și relații interetnice are un bun potențial pentru a asigura coordonarea implementării prezentei strategii.

¹⁹ Aceste persoane nu au intrat în contact cu secțiunea din formularul de recensământ, preponderent autoaplicat online, și nu au putut nici alege o apartenență etnică anume, nici afirma că nu doresc să declare o apartenență etnică.

2. Capital uman și resurse comunitare

Comunitățile etnice din Timișoara dispun de un capital uman valoros: intelectuali, artiști, profesioniști, lideri civici și tineri cu potențial de implicare. Contribuțiile istorice ale comunităților germană, maghiară, evreiască și sârbă la dezvoltarea orașului sunt recunoscute inclusiv prin personalități de anvergură internațională.

În paralel, comunități precum cea ucraineană, cea arabă, sau cea italiană se remarcă prin nivel educațional ridicat, deschidere spre implicare civică și contribuții socio-economice relevante, ceea ce le transformă în actori importanți ai prezentului și viitorului orașului.

Organizațiile minorităților, în unele cazuri însoțite de cultele religioase, au un rol activ în coagularea vieții interne a comunităților lor. În cazul unor comunități, cum este cea maghiară, există o bogată și vibrantă viață asociativă a comunității, care completează activitatea reprezentanților politici ai minorității. Inițiative mai recente au dus la dezvoltarea unor organizații active în mobilizarea și vizibilitatea publică și în cazul comunității cehe și a celei rome.

3. Patrimoniu, viață culturală și evenimente reprezentative

Bogatul patrimoniu cultural, material și imaterial, al orașului Timișoara este acumulat în timp iar diversitatea lui este strâns legată de contribuția tuturor grupurilor etnice, fie că vorbim despre patrimoniul material mobil aflat în posesia instituțiilor muzeale sau în punctele muzeale ale cultelor religioase, fie că vorbim despre patrimoniul imobil, cel arhitectural și al monumentelor de for public, sau de cel simbolic, reprezentat de tradiții, multiculturalitate și multilingvism, totul poartă amprenta evoluției istorice și a contribuției minorităților și a majorității la formarea lui.

Timișoara beneficiază de o densitate ridicată de evenimente culturale etnice și interetnice: zile culturale dedicate fiecărei comunități, festivaluri ale etniilor, evenimente religioase, comemorative și artistice, inclusiv festivaluri de teatru organizate de teatrele în limbile minorităților. Acestea contribuie la vizibilitatea diversității și la interacțiuni interculturale pozitive, mai ales atunci când sunt organizate în spații publice sau în parteneriat între mai multe comunități.

Punerea în valoare a unor spații simbolice, precum sinagogile restaurate, casele de cultură ale minorităților sau Aleea Etniilor, reprezintă un atu major pentru educație culturală, turism și dialog intercultural. Programul TM2023 și inițiative civice recente au dus la creșterea vizibilității comunităților minorităților în plan cultural. Astfel, o componentă a programului a fost dedicată minorității rome, iar diferite proiecte au inclus teme referitoare la diversitatea culturală multiethnică, mai ales cu privire la minoritățile maghiară, germană și evreiască.²⁰

4. Climatul interetnic pozitiv, la nivel comunitar și instituțional

„Spiritul Timișoarei”, caracterizat prin respect și relații pozitive între diferitele comunități etnoculturale, se regăsește în egală măsură în identitatea orașului, în percepțiile și relațiile cotidiene ale locuitorilor, dar

²⁰ Raport de evaluare – Programul Timișoara 2023 – Capitală europeană a culturii <https://centruldeproiecte.ro/wp-content/uploads/2023/06/RO-Timisoara-2023-Raport-de-evaluare.pdf>

și în interacțiunile între instituții, organizații și comunități minoritare, deși estompat, este în continuare activ. Acest fapt este susținut de practicile pozitive de colaborare între instituții, organizații ale societății civile și organizațiile minorităților, inclusiv între diferitele comunități minoritare, precum și de mobilizarea exemplară a timișorenilor, a organizațiilor și instituțiilor pentru primirea de refugiați în ultimii ani.

Puncte slabe: vulnerabilități structurale și riscuri interne

1. Declin demografic și risc de asimilare

Cea mai gravă vulnerabilitate identificată este declinul demografic accentuat al mai multor minorități istorice (maghiară, germană, sârbă, evreiască), dublat de îmbătrânirea populației și de asimilarea lingvistică în familiile mixte. Scăderea competențelor de limbă maternă în rândul copiilor și tinerilor afectează direct sustenabilitatea instituțiilor educaționale și culturale și vitalitatea etnoculturală a comunităților. Aceste tendințe, semnalate clar de reprezentanții comunităților minoritare vizate, sunt confirmate de datele statistice, cu toate limitările pe care aceste statistici le conțin.

2. Participare limitată, fragmentare și capacitate organizațională inegal distribuită

Multe comunități se confruntă cu participare redusă la activități, bazată pe un nucleu restrâns de persoane active. Există dificultăți în atragerea tinerilor, conflicte sau divergențe generaționale, lipsa unor platforme interne de comunicare și, uneori, tensiuni organizaționale care slăbesc coeziunea comunitară. Unele organizații ale comunităților etnice au capacitate limitată de organizare și implementare de proiecte și activități și pentru a se face vizibile pe plan local. Dacă unele comunități dispun de spații, resurse, experiență și vizibilitate, altele se confruntă cu dificultăți în accesul la spații pentru întâlniri și activități și în valorificarea potențialului membrilor lor. În lipsa unui sprijin pentru creșterea capacității organizaționale și a unor mecanisme de finanțare predictibile și dedicate, activitățile unor comunități minoritare devin vulnerabile la întreruperi, iar organizațiile mici riscă să dispară.

3. Lacune în politicile publice locale

Analiza semnalează lipsa unei promovări coerente a multilingvismului la nivelul orașului (semnalistică, turism, comunicare publică), absența unor repere simbolice care să susțină vizibilitatea multi- și interculturalității în istoria și prezentul orașului, cum ar fi un muzeu al orașului sau al etniilor, precum și valorificarea redusă a patrimoniului multicultural în educația formală și nonformală. Mai multe organizații ale minorităților au semnalat o insuficientă recunoaștere și implicare în contextul programului TM2023. În acest moment, Consiliul Minorităților Naționale nu asigură o reprezentare adecvată a întregului spectru al diversității etnoculturale a orașului și este practic nefuncțional. Lipsește o politică locală cu privire la colectarea și evaluarea datelor statistice privind diversitatea etnoculturală și relațiile interetnice.

4. Deficiențe în perpetuarea spontană a „spiritului Timișoarei”

Dacă până în urmă cu câteva decenii comunitatea locală avea capacitatea de a transmite spontan noilor generații și celor nou-veniți în oraș spiritul de respect, deschidere, recunoaștere și cooperare interetnică și interconfesională al Timișoarei, evoluțiile demografice și sociale recente fac ca acest proces să nu mai aibă loc, sau să fie foarte limitat. Datele ultimului recensământ arată că peste 40% din populația actuală a Timișoarei o reprezintă persoane născute în alte județe decât județul Timiș, iar estimări ale specialiștilor de la UVT arată că doar între 15-20% dintre timișoreni au bunici născuți în oraș. Așadar, numeroși timișoreni nu au putut prelua din mediul familial informații despre patrimoniul multicultural al orașului și despre manifestările „spiritului Timișoarei” în trecutul recent. De asemenea, la nivelul vieții cotidiene, oportunitățile de interacțiune interculturală sunt mai limitate decât în trecut. O proporție mare a timișorenilor, atât tineri, cât și adulți, nu dispune de cunoștințe adecvate cu privire la istoria și patrimoniul multi- și intercultural al orașului și internalizează perspective etnocentriste și alte prejudecăți vehiculate în spațiul public²¹.

Oportunități: aspecte ce pot susține multi- și interculturalitatea

1. Atractivitatea Timișoarei ca pol socio-economic și educațional

Poziționarea geografică precum și imaginea Timișoarei ca oraș universitar cu deschidere europeană și internațională creează oportunități majore pentru revitalizarea comunităților etnice prin atragerea de studenți, programe Erasmus+, programe de cooperare și parteneriate transfrontaliere și proiecte culturale internaționale. Departamentele universitare de limbă și cultură pot deveni nuclee de inovare interculturală. Dezvoltarea economică, ce include prezența unor companii multinaționale și relații internaționale ample și complexe, generează elemente suplimentare de contact intercultural și atractivitate. Timișoara este de asemenea unul dintre orașele preferate ca destinație de persoanele din alte țări care vin în România ca refugiați, pentru muncă temporară, sau pentru a se stabili aici²².

2. Politici publice, finanțări și colaborări internaționale

Există multiple surse de finanțare relevante: fonduri guvernamentale pentru minorități, programe europene (Programul Operațional Regional, Interreg, Erasmus+, Europa Creativă), fonduri norvegiene și elvețiene, precum și investiții locale în restaurarea patrimoniului. Inițiative ale administrației precum refuncționalizarea unor clădiri istorice (sinagogile, viitorul centru multicultural care va valorifica vechea clădire a Spitalului de Dermatologie, Muzeul Corneliu Mikloși, Depoul de tramvaie, Muzeul Apei, Cinematografele Victoria, Timiș, Studio și Freidorf) ca spații pentru evenimente interculturale pot avea un

²¹ Aceste afirmații sunt susținute de date statistice sau calitative colectate de UVT și IIT, precum și de statisticile electorale recente, dar au fost confirmate recurent și de datele obținute în etapa de diagnoză.

²² Datele publicate de Inspectoratul General pentru Imigrări, valabile la 31 august 2025, arată că două treimi din permisele de ședere sunt eliberate în București, Ilfov, Constanța, Timiș și Cluj, marea majoritate pentru cetățeni străini rezidenți în mediul urban. Aceste date confirm tendințe manifestate și în anii anteriori, conform Porumbescu, A., Coșciug, A., Mihaiu, S. (2025). Migrația cetățenilor din țări terțe în România: Integrarea pe piața muncii și riscurile exploatării prin muncă. Consiliul Economic și Social

impact structural. Spre exemplu, politicile publice și finanțările centrate pe îmbunătățirea situației comunităților de romi din Timișoara pot avea un rol important în poziționarea acestei comunități, puternic afectate de rasism și discriminare, la nivel egal, ca implicare civică și culturală, cu celelalte comunități etnoculturale din oraș. Un prim pas important în acest sens a fost făcut prin deschiderea Centrului Cultural și Educațional din cartierul Kuncz.

Timișoara este înfrățită cu mai multe orașe europene, dintre care două, Lublin și Porto, fac parte din Rețeaua Orașelor Interculturale. Și Timișoara ar putea face parte din această rețea, coordonată de Consiliul Europei, pentru a se promova ca oraș care își valorizează multi- și interculturalitatea și pentru a colabora cu orașe cu preocupări similare. Oportunități importante sunt oferite și de ampla rețea de parteneriate internaționale ale instituțiilor publice, inclusiv în cadrul Eurocities, cea mai mare rețea de orașe europene, ale mediului universitar, ale mediului economic și ale societății civile, care pot contribui la vizibilitate și promovare a orașului la nivel național, european și internațional.

3. Turism cultural și branding urban

Diversitatea etnică a orașului reprezintă un avantaj competitiv pentru turismul cultural. Trasee tematice, ghidaje multilingve, materiale promoționale și evenimente de anvergură pot transforma patrimoniul multicultural într-un element central al identității și atractivității Timișoarei. Programul TM2023 a contribuit la creșterea vizibilității orașului ca destinație turistică și la dezvoltarea de parteneriate ce pot genera și pe viitor co-producții și evenimente culturale în care imaginea de oraș multi- și intercultural să fie pusă în valoare.

Amenințări: riscuri externe și sistemice

1. Evoluții politice naționale și europene

Creșterea influenței partidelor populiste, naționaliste și suveraniste la nivel național și european se reflectă și în plan local și județean și constituie o amenințare indirectă, dar reală, pentru politicile de susținere a minorităților, așa după cum a fost specificat în interviuri și în focus-grupurile realizate. Chiar și în absența unor măsuri legislative explicite anti-minorități, aceste evoluții pot conduce la delegitimarea discursului despre diversitate și drepturile minorităților, la diluarea unor politici educaționale interculturale, sau la presiuni simbolice asupra utilizării limbilor minoritare în spațiul public sau asupra implicării tinerilor și cetățenilor în general în activități interculturale. Aceste perspective politice populiste și naționaliste pot, de asemenea, încuraja ierarhizarea între comunitățile minoritare, sau chiar tendințe excluzioniste față de unele dintre acestea.

2. Polarizare și erodarea încrederii sociale prin dezinformare

Proliferarea dezinformării, în special prin mediul online și social media, reprezintă o amenințare majoră pentru coeziunea interculturală. Narațiuni false sau distorsionate despre istoria națională sau locală, despre rolul minorităților sau despre evenimente sensibile (Revoluția din 1989, Holocaust, migrație,

războiul din Ucraina) pot alimenta polarizare, resentiment și neîncredere între grupuri. Acestea pot amplifica discursuri xenofobe, teorii conspiraționiste și sau chiar campanii de influențare care afectează percepția asupra minorităților, asupra diversității etnoculturale în general și asupra relațiilor interculturale. Mesaje pozitive venite din partea autorităților, a specialiștilor, sau a societății civile, pot fi ușor distorsionate și delegitimate pe baza efectelor nocive ale algoritmilor pe care se bazează social media.

3. Tendințe culturale globale, presiunea uniformizării și persistența prejudecăților

Globalizarea culturală și dominația culturii de masă pot conduce la marginalizarea expresiilor culturale minoritare. Tinerii se raportează mai ușor la fenomene culturale globale actuale, decât la aspecte locale ale comunităților de apartenență, iar perpetuarea limbii și tradițiilor culturale ale comunității poate fi percepută ca un efort ce nu se justifică în contextul actual. Există riscul ca diversitatea etnică să fie redusă la un element folcloric sau festiv, lipsit de relevanță pentru generațiile tinere. Fenomenul de „gentrificare culturală” poate afecta anumite comunități istorice, transformând patrimoniul lor într-un brand turistic, fără a susține concomitent viața comunitară și transmiterea identității.

Antisemitismul, rasismul anti-romi, islamofobia și alte manifestări negative rămân amenințări constante, chiar dacă se manifestă adesea latent sau sporadic²³. Lipsa intervențiilor sistematice de prevenție și educație poate conduce la normalizarea discursurilor de excludere, cu impact direct asupra sentimentului de siguranță și apartenență al comunităților vizate și asupra perpetuării „spiritului Timișoarei”.

Concluzii ale analizei și modalități de valorificare a acesteia

Analiza SWOT evidențiază clar că Timișoara dispune de un capital multi- și intercultural excepțional, dar vulnerabil la provocările evidențiate mai sus. Fără o strategie explicită, integrată și monitorizată, acest capital riscă să se erodeze prin declin demografic, asimilare și fragmentare. Oportunități structurale și contextuale pot fi valorificate în acest sens. Totodată, analiza amenințărilor evidențiază un set de factori externi orașului sau aflați doar parțial sub control local, care pot afecta semnificativ capacitatea Timișoarei de a-și prezerva și valorifica diversitatea etnică și culturală.

Strategia pentru prezervarea și promovarea multi- și interculturalității, inclusiv obiectivele și măsurile descrise în secțiunile următoare, au fost definite pe baza acestei analize, a propunerilor formulate în diferite etape ale procesului de consultare și pe baza celorlalte date obținute în procesul de diagnoză, astfel încât să fie puse în valoare, susținute, promovate și amplificate punctele tari, să fie compensate și corectate punctele slabe, să fie valorificate oportunitățile și să fie, pe cât posibil restrâns și prevenit efectul riscurilor externe.

Din analiză rezultă că strategia trebuie să depășească logica evenimentțială și să se concentreze pe o abordare comprehensivă a ecosistemului local cu un rol important al autorităților locale, dar cu asumarea

²³ Acest fapt este confirmat de date obținute de Institutul Intercultural Timișoara în contextul unor interacțiuni cu membri ai comunităților vizate, cu instituții publice și în contextul mai multor proiecte locale cu tematică civică, educațională sau culturală.

implicării active a organizațiilor minorităților, a societății civile în general, a instituțiilor publice relevante, a mediului economic și a specialiștilor în domeniu. De aceea, strategia include o combinație de măsuri ce vizează adoptarea sau ajustarea de politici publice, inclusiv lingvistice, culturale, educaționale, de finanțare, de urbanism, dar și acțiuni extinse și sustenabile de educație pentru istorie locală și patrimoniu, crearea de spații comune de interacțiune, susținerea participării tinerilor și guvernanță interculturală.

Din această perspectivă au fost definite obiectivele strategice, măsurile și mecanismele de implementare care să asigure că diversitatea Timișoarei rămâne o resursă vie, recunoscută și împărtășită de toți locuitorii săi, pusă în valoare și promovată corespunzător.

Repere conceptuale și reflectarea acestora în contextul Timișoarei

Grupuri etnice, minorități, diversitate culturală

Într-o strategie dedicată prezervării și promovării multi- și interculturalității, este esențială clarificarea conceptelor de grup etnic, minoritate națională și diversitate culturală, pentru a evita confuziile frecvente între sensurile acestor concepte în contexte academice, de politici publice și în limbajul comun.

Din perspectivă sociologică, **grupurile etnice** sunt comunități care se definesc și sunt definite printr-o combinație de elemente precum limba, tradițiile culturale, memoria istorică, practicile simbolice și sentimentul de apartenență. Etnicitatea nu este o esență fixă, ci un proces relațional, construit și reconstruit prin interacțiune socială, prin delimitări simbolice și prin raportare la diferite repere identitare, mai degrabă decât prin trăsături culturale imuabile (Barth, 1969). Aceste repere identitare sunt deseori legate de trecut, de istorie, folclor, sau tradiții specifice, dar nu pot fi reduse la aceste aspecte și pot include manifestări culturale diverse, sau aspecte specifice societății actuale. Niciun grup etnic nu este perfect omogen, existând întotdeauna variații și subgrupuri, deseori cu granițe fluctuante sau neclare între ele.

Minoritățile naționale, în schimb, sunt o categorie cu relevanță juridică și politică specifică. În viziunea Consiliului Europei, reflectată în Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, acestea sunt grupuri care:

- au o prezență istorică pe teritoriul unui stat,
- posedă caracteristici etnice, culturale, religioase sau lingvistice distincte,
- doresc să își păstreze identitatea,
- se află într-o poziție numerică sau de putere minoritară (CoE, 1995).

Strategia Timișoarei trebuie să pornească de la recunoașterea rolului constitutiv al minorităților naționale (maghiari, germani, sârbi, evrei, romi, etc.) în istoria și identitatea orașului, evitând însă o viziune muzeală sau exclusiv patrimonială asupra acestora. Minoritățile nu sunt doar „moștenire culturală”, ci actori contemporani, cu nevoi, aspirații și contribuții actuale, iar membrii acestor comunități au drepturi ce trebuie respectate și a căror exercitare trebuie susținută.

Conceptul de **diversitate culturală** este mai larg și include recunoașterea apartenențelor etnice, pentru majoritari, minoritățile naționale și comunitățile mai recent stabilite, dar și a celor religioase, sau lingvistice, având în vedere totodată și diversitatea internă din fiecare grup. Aceste dimensiuni se regăsesc în complexitatea diversității culturale a Timișoarei și, de aceea, în anumite contexte în cadrul strategiei va fi utilizat și acest concept, alături de cele de minorități naționale, grupuri etnice, minorități în general, sau diversitate etnoculturală.

Multiculturalitate și interculturalitate, multiculturalism și interculturalism

Este esențială distingerea clară între multiculturalitate și interculturalitate ca termeni descriptivi, respectiv între multiculturalism și interculturalism ca paradigme normative și de politică publică.

Multiculturalitatea descrie o stare de fapt: coexistența, într-un același spațiu social, a unor grupuri cu identități culturale diferite. Timișoara este, din această perspectivă, un oraș multicultural de secole. Multiculturalitatea, ca realitate descriptivă, nu spune însă nimic despre calitatea relațiilor dintre grupuri.

Și noțiunea de **interculturalitate** poate fi privită din perspectivă descriptivă, evidențiind interacțiunile între persoane cu apartenențe etnoculturale diferite și efectele acestor interacțiuni asupra persoanelor, grupurilor și practicilor culturale. Desigur, este de dorit ca aceste contacte, interacțiuni și schimburi interculturale să fie pozitive și să fie percepute ca o resursă și un avantaj pentru persoane și pentru comunitate.

Multiculturalismul și interculturalismul sunt două concepte ce definesc din perspectivă normativă modul în care ar trebui privite și gestionate relațiile între grupuri într-o societate, cum este și cea din Timișoara, în care conviețuiesc mai multe grupuri etnoculturale. Deși există în literatura de specialitate la nivel internațional diferențe în modul de înțelegere a acestor concepte, ne raportăm în acest context la perspectiva promovată de Consiliul Europei și de Uniunea Europeană.

În esență, **multiculturalismul** se centrează pe prioritatea legitimă de a asigura un cadru în care comunitățile minoritare să își poată menține, dezvolta și afirma public identitatea specifică și pe necesitatea ca acest cadru să fie instituit și garantat prin politici publice adecvate.

Interculturalismul, în egală măsură cu multiculturalismul, recunoaște și susține importanța politicilor care să protejeze comunitățile etnoculturale minoritare, să le asigure cadrul de dezvoltare și afirmare publică în condiții de egalitate între ele și cu majoritatea, dar susține în plus că este posibil și dezirabil să existe totodată și un cadru, instituit tot prin politici publice și aplicat în comportamente și acțiuni cotidiene ale cetățenilor, prin care persoanele cu apartenențe etnoculturale diferite, grupurile și organizațiile din care acestea fac parte, să interacționeze de pe poziții de respect și egalitate, să coopereze și să participe la luarea deciziilor pe baza principiilor democratice (Cantle, 2012; CoE, 2008; CoE, 2010/2015).

Din această perspectivă, Consiliul Europei recomandă ca politicile și acțiunile ce vizează protecția și susținerea grupurilor etnoculturale minoritare să fie însoțite de politici și acțiuni care să susțină interacțiuni pozitive, dialog, recunoaștere reciprocă, egalitate în demnitate, cooperare și participare civică. Abordarea bazată pe interculturalism este importantă și prin faptul că respinge ferm, atât asimilarea și omogenizarea culturală prin raportarea exclusiv la reperele comunității majoritare, cât și tendințele excluzioniste, care consideră anumite comunități ca indezirabile, pe cele segregationiste, care izolează comunitățile și pe cele care promovează ierarhii, contrar principiului egalității.

Datele obținute în cadrul procesului de diagnoză, prin chestionare, focus-grupuri și interviuri, arată foarte elocvent preferința pentru o abordare conformă interculturalismului, ce combină recunoașterea importanței menținerii și dezvoltării identității, cu cea a importanței contactelor interculturale și a implicării active în societate, alături de majoritari și de celelalte comunități minoritare. În mod consecvent, sunt respinse opțiunile asimilaționiste, segregaționiste sau excluzioniste.

Tradiția de conviețuire interetnică a Timișoarei este pe deplin compatibilă cu abordarea interculturalistă și reprezintă practic o bună ilustrare practică a acesteia. Prin urmare, pentru Timișoara, interculturalismul oferă un cadru deosebit de relevant deoarece permite susținerea explicită a minorităților naționale, inclusiv prin măsuri diferențiate, echitabile, fără a crea enclavizare și segregare, încurajează participarea comunităților minoritare la viața orașului, fără a le forța asimilarea și tratează diversitatea etnoculturală ca resursă pentru dezvoltare, nu ca problemă de gestionat.

Multilingvism, plurilingvism, sensibilizare lingvistică

În viziunea Consiliului Europei, **multilingvismul** se referă la prezența mai multor limbi într-un anumit spațiu sau context social. O societate multilingvă este una în care, în diferite situații, publice sau private, persoanele utilizează diferite limbi pentru a comunica, sunt vizibile inscripții în spații publice în diferite limbi, sunt disponibile publicații sau alte modalități de comunicare publică în limbi diferite, sau se pot folosi diferite limbi pentru comunicarea între instituții și cetățeni. Multilingvismul este un aspect important și valoros al diversității culturale, dar el poate rămâne la un nivel superficial, fără a crea punți de comunicare reală între comunități. În Timișoara, există elemente de multilingvism, dar în anumite domenii și contexte multilingvismul trebuie protejat, susținut și promovat suplimentar.

Spre deosebire de multilingvism, **plurilingvismul** este un concept centrat pe persoane și pe competențele acestora de a utiliza mai multe limbi pentru a comunica, indiferent de nivelul de stăpânire al fiecăreia. Din perspectiva Consiliului Europei, totalitatea capacității unei persoane de a înțelege și utiliza, la diferite niveluri diferite limbi formează competența comunicativă plurilingvă.

Plurilingvismul valorizează și favorizează interconexiunea între limbile pe care le cunoaște o persoană și presupune o abordare flexibilă: o persoană poate avea o competență avansată într-o limbă, dar poate doar să citească într-o a doua și să înțeleagă elemente de bază dintr-o a treia. Timișoara avea până în urmă cu câteva decenii o apreciată extindere a competențelor plurilingve. Timișoreni de diferite etnii aveau capacitatea de a înțelege și uneori de a comunica în diferite limbi ale comunităților prezente, cu fenomene de adaptare lingvistică (alegerea limbii sau introducerea unor cuvinte în comunicare) bazate pe respect reciproc și recunoaștere. Acest plurilingvism a dispărut din păcate în mare măsură. Faptul că doar minoritarii sunt plurilingvi, vorbind limba proprie și pe cea a majorității, nu este suficient. Sunt necesare eforturi pentru ca elemente de plurilingvism să fie revitalizate, astfel încât timișorenii, majoritari și minoritari să aibă elemente de competență în limbi ale diferitelor minorități locale. O soluție în acest sens o poate reprezenta oferirea de cursuri de limbi ale minorităților, adaptate nevoilor diferitelor categorii de cetățeni, dar și sensibilizarea lingvistică.

Sensibilizarea lingvistică reprezintă o abordare promovată de Consiliul Europei pentru a susține valorizarea diversității culturale și interculturalitatea. Acest concept se referă la stimularea deschiderii și respectului cu privire la limbi și diversitatea lingvistică, precum și la înțelegerea critică a modului în care funcționează limbile și comunicarea în societate. Nu este vorba despre învățarea limbilor la un nivel avansat, ci despre competențe ce pot merge de la recunoașterea limbii, verbal sau scris, la înțelegerea unor cuvinte sau fraze, sau chiar la utilizarea acestora în comunicare. Sensibilizarea lingvistică are un dublu rol: unul cognitiv, prin care se dezvoltă abilități de observație și analiză cu privire la limbi, și unul socio-

afectiv, prin combaterea stereotipurilor și promovarea deschiderii față de diversitatea lingvistică. Prin activități de sensibilizare diversitatea lingvistică nu este percepută ca o barieră, ci ca o bogăție culturală.

Pentru Timișoara, a cărei tradiție de multilingvism și de plurilingvism este de domeniul trecutului, datorită evoluțiilor socio-demografice, atât sensibilizarea lingvistică, cât și demersuri de sprijinire a învățării limbilor minorităților, de către tineri minoritari, dar și majoritari, reprezintă soluții adecvate.

Identitate, apartenențe, capital social și sentiment comunitar

Identitatea oricărei persoane este complexă, constituită dintr-o multitudine de apartenențe, la diferite grupuri și bazată pe conștientizarea și asumarea unor caracteristici, opțiuni, preferințe și conexiuni. Printre cele mai importante sunt apartenențele etnoculturale, la un grup etnic, lingvistic, religios, sau la subgrupuri ale acestora, precum și, uneori, asocierea acestora cu conceptul de națiune, în sens politic și/sau cultural. La fel ca celelalte dimensiuni ale identității, apartenențele etnoculturale nu sunt date, fixe, unidimensionale sau exclusive.

O **apartenență etnoculturală** presupune aspecte obiective, legate de contextul familial și comunitar, dar și aspecte subiective, legate de interpretarea și asumarea apartenenței respective. Această dimensiune subiectivă presupune, pe de o parte, că orice etichetare externă a unei persoane pe baza unor aspecte obiective este abuzivă. Pe de altă parte, dimensiunea subiectivă fundamentează și posibilitățile de evoluție și modificare a apartenențelor etnoculturale, precum și posibilitatea unor apartenențe culturale multiple, succesive, sau simultane. Astfel, de exemplu, o persoană poate decide în mod legitim, la un moment al vieții sale, să își asume apartenența etnoculturală a părinților și să dorească să învețe limba și să manifeste atașament față de repere identitare specifice, chiar dacă în familie nu a avut astfel de oportunități. De asemenea, o persoană cu apartenență etnoculturală minoritară poate decide să afirme această apartenență în anumite contexte și să nu o facă în alte contexte. Similar, o persoană dintr-o familie mixtă, poate alege să-și asume apartenența etnoculturală a unuia dintre părinți, dar poate și decide în mod legitim să își asume complet ambele apartenențe culturale ale părinților.

Având în vedere contextul specific al Timișoarei, cu numeroase familii mixte, este importantă evitarea unei perspective esențialiste asupra identității și apartenenței etnoculturale, precum și evitarea categorizării forțate a persoanelor în grupuri etnice disjuncte.

Conceptul de **capital social** este de asemenea important pentru a analiza relațiile intra și intercomunitare, precum și pentru a orienta politicile publice care să susțină atât multiculturalitatea cât și interculturalitatea. Acesta este definit ca ansamblul de rețele sociale, norme de reciprocitate și încredere care facilitează cooperarea între indivizi și grupuri în vederea atingerii unor obiective comune (Putnam, 2000). În analiza sa, Putnam distinge între capital social de tip bonding, care consolidează coeziunea internă a grupurilor relativ omogene (de exemplu, comunități etnice, lingvistice sau religioase), și capital social de tip bridging, care creează legături între persoane și grupuri diferite și este esențial pentru cooperarea la scară societală.

Distincția este deosebit de relevantă pentru strategie, atât pentru înțelegerea situației actuale (Toro, 2021), cât și pentru definirea obiectivelor strategice și a măsurilor prin care acestea pot fi atinse. Astfel, politicile publice locale nu trebuie să slăbească capitalul social de tip bonding al comunităților

minorităților, care joacă un rol important în menținerea identității, solidarității și sprijinului reciproc, ci să îl completeze și echilibreze prin măsuri care stimulează capitalul social de tip bridging, în acord cu perspectiva interculturalistă descrisă mai sus. În contextul Timișoarei, diagnoza realizată subliniază importanța susținerii capitalului social de tip bonding la toate cele opt comunități minoritare vizate, dar și consolidarea capitalului social de tip bridging prin spații de interacțiune, proiecte comune și mecanisme de participare civică care să contribuie la prevenirea fragmentării sociale, la creșterea încrederii între grupuri și la întărirea sentimentului de apartenență la oraș ca spațiu comun.

Un concept relevant pentru contextul strategiei și al Timișoarei este cel de *Gemeinschaftsgefühl*, formulat de Alfred Adler, ce poate fi tradus prin „**sentiment comunitar**”. În sens adlerian, sentimentul comunitar nu se reduce la apartenența formală la un grup sau la loialitatea față de o identitate colectivă, ci desemnează capacitatea individului de a se percepe ca parte activă a unei comunități mai largi, de a manifesta interes pentru binele comun și de a acționa în mod solidar, responsabil și cooperant față de ceilalți (Adler, 1927). Transpus în contextul strategiei, acest concept poate fi înțeles ca disponibilitatea locuitorilor, indiferent de apartenența lor etnică, sau de durata rezidenței în Timișoara, de a se raporta la oraș ca la o comunitate de destin, în care diferențele sunt recunoscute, dar nu transformate în ierarhii sau în bariere de participare. Sentimentul comunitar, astfel conceput, nu presupune omogenitate culturală sau renunțarea la identitățile specifice, ci dimpotrivă, se construiește prin recunoașterea pluralității apartenențelor și prin orientarea acestora către obiective comune, precum coeziunea socială, respectul reciproc și dezvoltarea durabilă a orașului. În acest sens, sentimentul comunitar oferă un cadru conceptual util pentru articularea politicilor care urmăresc nu doar coexistența pașnică a grupurilor, ci implicarea activă și responsabilă a tuturor comunităților în viața civică, culturală și democratică a Timișoarei, în consonanță cu principiile interculturalismului promovate de Consiliul Europei.

Abordarea bazată pe drepturi într-o societate cu diversitate etnoculturală

Consiliul Europei recomandă de asemenea ca strategiile locale privind gestionarea diversității etnoculturale să fie fundamentate pe o abordare bazată pe drepturi. Astfel, responsabilitatea societății de a asigura protecția minorităților etnoculturale nu decurge din generozitatea majorității, din înțelegeri cu țările înrudite cu minoritățile respective, sau din datoria de a recompensa contribuții anterioare la istoria orașului, ci din faptul că drepturile legate de apartenența etnoculturală, asumarea și exprimarea unei identități etnoculturale specifice sunt drepturi fundamentale ale omului.

Din această perspectivă, asigurarea exercitării drepturilor persoanelor care aparțin minorităților nu reprezintă o concesie făcută la revendicări ale acestora, sau o dovadă de bunăvoință, ci o obligație a autorităților și o responsabilitate a întregii societăți. Această abordare asigură și un tratament egal al cetățenilor care aparțin diferitelor comunități minoritare și evită ierarhizările în funcție de dimensiune, vechime, contribuție, trecut sau prezentă, la societate, sau alte criterii.

Această perspectivă este bazată atât pe Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, așa cum este ea interpretată de Comitetul Consultativ al acesteia, cât și pe alte documente și referințe europene și internaționale, inclusiv cele elaborate în cadrul Programului Orașelor Interculturale.

Cultura democratică incluzivă și interculturală

Consiliul Europei (1995, 2018) recunoaște importanța unor politici publice coerente și fundamentate pe drepturi, care să asigure protecție și sprijin pentru comunitățile minorităților și să garanteze proceduri echitabile de luare a deciziilor, care să țină cont de nevoile și interesele acestora. Totodată, documente ale Consiliului Europei și ale UE subliniază importanța unei culturi democratice, incluzive și interculturale la nivelul societății. Este important ca protecția minorităților și susținerea acestora în păstrarea identității și în participarea la viața publică să nu fie exclusiv impuse de către autorități, ci să fie asumate la nivelul cetățenilor și să se regăsească în comportamente și interacțiuni ale acestora și în procese de cooperare, dialog și co-decizie la nivel local, iar această idee a orientat și structurarea prezentei strategii, la nivel de obiective și măsuri.

O cultură democratică incluzivă presupune, între altele, interacțiuni bazate pe respect pentru demnitatea umană și drepturile omului, deschidere față de diversitate culturală și considerarea acestora ca fiind o resursă pentru societate, angajament pentru egalitate și echitate, precum și deschidere și capacitate de angajare în dialog cu persoane și grupuri cu apartenențe culturale diferite și capacitatea de gestionare constructivă a conflictelor și divergențelor (CoE, 2018).

Prin urmare, elemente de cultură democratică incluzivă și interculturală se regăsesc în „spiritul Timișoarei”, pe care prezenta strategie își propune să îl revitalizeze și să îl promoveze. În istoria Timișoarei, acest tip de raportare la diversitate și relații interetnice și interculturale s-a dezvoltat spontan. Cultura democratică incluzivă și interculturală poate fi însă dezvoltată în mod intenționat, prin colaborare între autorități, comunitățile minorităților, societatea civilă, mediul academic, etc.. Acest lucru este demonstrat, de exemplu, de experiențe ale mai multor orașe din Rețeaua Orașelor Interculturale²⁴.

O focalizare a strategiei pe articularea unei culturi democratice incluzive și interculturale are avantajul că permite fundamentarea intervențiilor, nu doar pe intenții bune, ci și pe dovezi validate științific. O cultură democratică incluzivă și interculturală nu poate fi prescrisă și nu toate tipurile de acțiuni generează rezultatele dorite cu efecte pe termen lung. Mai mult, este dovedit că anumite acțiuni bine intenționate pot genera efecte opuse celor avute în vedere. De exemplu, activități centrate pe etalarea costumelor populare sau a folclorului pot contribui la reproducerea stereotipurilor, activități centrate pe contact intercultural pot amplifica prejudecățile celor implicați, sau activități educaționale centrate pe un discurs moralizator, sau pe simpla expunere la informații istorice sau culturale, pot genera respingere sau conformare superficială²⁵.

De aceea, strategia trebuie să includă atât acțiuni adresate comunităților minorităților, cât și acțiuni adresate populației majoritare, iar acestea trebuie proiectate și implementate astfel încât să țină cont de rezultatele studiilor relevante. Aceasta înseamnă că este în egală măsură importantă includerea în lista de măsuri a unor acțiuni de aceste tipuri, ca și definirea unor proceduri pe baza cărora acestea să fie adecvat realizate.

²⁴ <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/good-practices>

²⁵ Aceste efecte negative nedorite sunt evidențiate de mai multe studii incluse în secțiunea de referințe: Wilton et al, 2018; Legault et al., 2011; Paluck & Green, 2009; Barlow et al., 2012; Dewilde & Skrefsrud, 2021; Rus, 2025).

Avantajul diversității

Conceptul de „avantaj al diversității”, promovat explicit de Programul Orașelor Interculturale al Consiliului Europei, contrazice narațiunile centrate pe deficit despre diversitatea culturală. Deseori, mai ales în ultimii ani, coexistența mai multor grupuri etnoculturale este percepută și prezentată ca sursă de tensiuni, de conflicte, sau ca un cost suplimentar pentru societate (Wolff, 2006, CoE, 2017). Consiliul Europei argumentează că diversitatea bine gestionată poate genera o serie de beneficii importante pentru persoane și pentru societate.

Astfel, după cum este argumentat în secțiunea următoare, Timișoara este un excelent exemplu al faptului că diversitatea și colaborarea între mai multe grupuri etnoculturale stimulează inovația, crește atractivitatea economică și culturală și stimulează dezvoltarea. Totodată, exemplul Timișoarei arată că o societate cu diversitate etnoculturală poate rămâne coezivă și poate genera o identitate comună pozitivă, bazată pe recunoaștere, respect și drepturi.

Avantajul diversității nu este însă automat. El apare doar atunci când există politici deliberate care promovează egalitatea și echitatea și care creează contexte de interacțiune pozitivă pentru susținerea unei culturi democratice incluzive și interculturale. Strategia Timișoarei tratează diversitatea etnoculturală nu doar ca parte a istoriei orașului, nu doar ca valoare morală, ci și ca resursă strategică pentru dezvoltare urbană sustenabilă.

Spiritul Timișoarei – reper identitar pozitiv pentru viitor

Spre deosebire de alte regiuni europene în care coexistă diferite grupuri etnoculturale, între care predomină competiția, tensiunile, sau chiar conflictele violente, în Banat și în Timișoara, s-a dezvoltat, în special în ultimele trei secole, o cultură locală, un „spirit bănățean și Timișorean” în care predomină cooperarea, respectul și aprecierea reciprocă. Diferitele comunități etnice, religioase și lingvistice au beneficiat de un cadru care le-a permis în general să-și mențină tradiții și practici culturale specifice, să își practice religia și să își utilizeze limba, de la o generație la alta (Neumann, 2000, 2004; Babeți, 1998; Bodo, 2002).

Totodată, nu este vorba doar de un context multicultural, ci și de unul de interculturalitate. Între membrii diferitelor grupuri există contacte pozitive, influențe culturale reciproce, căsătorii mixte, precum și coabitare, spații și oportunitățile de interacțiune în situații de viață cotidiană. De asemenea, plurilingvismul a reprezentat o componentă importantă a „spiritului Timișoarei”, manifestat prin capacitatea de a comunica în limbile mai multor comunități locale, sau cel puțin prin intercomprehensiune și apreciere a diversității lingvistice (Vultur, 2008; Adam, 2013; Jivan et al., 2002).

Prin urmare, în mod spontan, în Timișoara s-a dezvoltat, atât un capital social de tip bonding, care a asigurat menținerea și dezvoltarea diferitelor comunități etnoculturale, cât și un puternic capital social de tip bridging, legat de conexiunile, interdependențele și interinfluențele între grupuri (Toro, 2021).

Cu toate acestea, relațiile interculturale din Timișoara nu au fost în totalitate compatibile cu principiile interculturalismului. În diferite perioade istorice, diferite grupuri au ocupat poziții dominante, anumite grupuri au fost persecutate, sau excluse, au existat dezechilibre în privința puterii și accesului la resurse, materiale sau simbolice. Specialiștii vorbesc despre un interculturalism pragmatic, centrat pe găsirea de soluții concrete pentru valorificarea potențialului existent și dezvoltarea orașului și a regiunii. Încă din anii colonizării Banatului cu populații venite din diferite părți ale Europei, a fost instituit treptat un sistem normativ și instituțional care să protejeze comunitățile respective, să prevină conflictele interetnice și să asigure gestionarea conflictelor pe baza dreptului administrativ. Nu este însă vorba de un angajament în promovarea unor relații interculturale pozitive pe baza unui set de valori comune, ci de o negociere constantă în scopul beneficiilor comune, chiar cu acceptarea unor relații inechitabile și de relații pozitive dezvoltate spontan, prin contacte, interacțiuni cotidiene și cooperare (Neumann, 2008).

Un alt aspect central al „spiritului Timișoarei” îl reprezintă deschiderea, nu doar spre alte comunități etnoculturale locale, ci, în general, spre creativitate și inovare. De altfel, tocmai aprecierea diversității și relațiile pozitive, conviețuirea, schimbul de valori, practici și idei între comunități au contribuit la stimularea creativității.

Prin acceptarea și punerea în practică de numeroase idei inovatoare, Timișoara s-a transformat dintr-o localitate marginală, de periferie, într-un centru urban ce a deschis în premieră noi orizonturi, cu inițiative, premiere și reușite sociale, tehnologice, științifice, și culturale remarcabile.

Această atitudine generală deschisă a mai avut, pe lângă contribuția la dezvoltarea socio-economică a orașului și a regiunii, alte două consecințe importante. Pe de o parte, a devenit un reper pentru o identitate comună, care să asigure coeziune și un sentiment comunitar în care cetățenii să fie mândri și motivați să poată contribui activ la dezvoltarea întregii comunități locale și să manifeste spirit civic, responsabilitate și cooperare, inclusiv cu persoane cu apartenențe culturale diferite.

În acest fel, cultura locală s-a dezvoltat spontan în direcția valorificării în bună măsură a avantajului diversității, așa cum este definit acesta de către Consiliul Europei. Pe de altă parte, această deschidere s-a manifestat în decursul timpului și în primirea, susținerea și includerea în această cultură comunitară bazată pe recunoașterea diferențelor, respect și cooperare, a celor nou-veniți. Având în vedere faptul că în ultimele trei secole populația Timișoarei a fost permanent afectată de fluctuații, cu sosiri și plecări, acest aspect a avut un rol determinant în perpetuarea „spiritului Timișoarei”.

De asemenea, „spiritul Timișoarei” a contribuit și la asumarea unei identități europene și la atașamentul determinat față de valorile europene, în contextul Revoluției din 1989 și în anii ce i-au urmat, atașament demonstrat și consolidat, inclusiv prin titlul de Capitală Europeană a Culturii din 2023. Punctul 4 al Proclamației de la Timișoara, din martie 1990, recunoaște contribuția membrilor diferitelor grupuri etnice la victoria Revoluției din Timișoara. Acesta caracterizează Timișoara ca „un oraș românesc și european, în care naționalitățile au refuzat și refuză naționalismul” și în care de secole acestea conviețuiesc „pașnic, în bună înțelegere”, „în spiritul toleranței și al respectului reciproc, singurele principii care vor domni în viitoarea Casa a Europei”.

Dincolo de efectele evident pozitive ale asumării de către locuitori a unei astfel de perspective asupra apartenenței lor la comunitatea locală, atât analizele de specialitate, cât și datele colectate în etapa de diagnoză, evidențiază și o serie de riscuri. „Spiritul Timișoarei” este uneori utilizat pentru a justifica un excepționalism bănățean sau timișorean, care diferențiază regiunea și orașul față de restul României, cu

o poziționare superioară și cu amplificarea distincției între „localnici”, care au „spiritul Timișoarei” și nou-veniți, care nu îl au și care poate sunt incapabili să-l manifeste.

Această perspectivă riscă de asemenea să facă mulți locuitori ai Timișoarei, fie majoritari, sau minoritari, să ezite să se considere cu adevărat timișoreni, să se simtă cu adevărat „acasă” în Timișoara. Un alt risc este acela al idealizării trecutului, potențial asociat cu legitimarea unei ierarhizări a comunităților etnoculturale, în detrimentul minorităților și a majoritarilor cu prezență mai recentă în Timișoara. Recunoașterea contribuțiilor comunităților etnice cu prezență multiseculară în oraș, necesară și importantă, nu ar trebui însă să presupună că anumite comunități trebuie privite ca mai puțin valoroase sau mai puțin importante.²⁶

Așadar, în contextul prezentei strategii, prezervarea și promovarea „spiritului Timișoarei” nu înseamnă să ne raportăm la un trecut idealizat, să pretindem că el continuă să existe sau să-l resuscităm în contextul prezent, ci să ne asumăm în mod conștient și implicit, preluarea și transmiterea către generațiile actuale și viitoare a aspectelor care sunt compatibile cu promovarea unei culturi democratice incluzive, bazată pe drepturi și pe valori democratice. Elementele constitutive ale „spiritului Timișoarei”, ca reper identitar pozitiv, ancorat în reprezentări ale trecutului, dar bazat pe asumarea conștientă a unui set de valori, se regăsesc în secțiunile următoare.

²⁶ Analize nuanțate ale complexității relațiilor interculturale în Banat și ale modului în care s-au construit și transmis perspective care transmit o imagine idealizată a acestora și care justifică afirmațiile din această secțiune sunt realizate, de exemplu, de Adriana Babeți (1998), Vasile Docea (2006, 2016), Smaranda Vultur (2002) Barna Bodo (2002, 2016), Simona Adam (2016), Alin Gavreliuc (2002, 2014) sau Victor Neumann (2008).

Valori și principii aflate la baza strategiei

Pe baza documentelor Consiliului Europei, în special a Convenției-Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale, a documentelor elaborate în cadrul Programului Orașelor Interculturale și a Cadrului de Referință al Competențelor pentru Cultură Democratică, în conformitate cu Constituția României și cu legislația relevantă, precum și având în vedere clarificările conceptuale din secțiunea anterioară, strategia va avea la bază un set de valori și principii descrise în continuare.

Valori

Diversitatea etnoculturală

Diversitatea etnoculturală este înțeleasă, nu ca o simplă pluralitate de identități care coexistă și trebuie protejate, ci ca o resursă activă pentru dezvoltare democratică, inovare socială și coeziune urbană, care necesită politici publice deliberate pentru a produce beneficii colective.

Strategia afirmă explicit că recunoașterea, vizibilitatea și susținerea instituțională a minorităților naționale, alături de incluziunea comunităților mai recente, reprezintă o condiție esențială pentru menținerea caracterului intercultural al orașului.

Drepturi, egalitate, echitate

Drepturile omului, egalitatea și echitatea constituie fundamentul normativ al strategiei și cadrul de referință pentru toate politicile dedicate interculturalității. Promovând o abordare bazată pe drepturi, strategia pornește de la recunoașterea faptului că egalitatea formală a drepturilor nu este suficientă pentru a asigura participarea reală și demnă a tuturor grupurilor culturale la viața orașului.

Strategia afirmă necesitatea unei abordări bazate pe echitate și egalitate, care presupune recunoașterea rolului comunităților minorităților naționale care au contribuit la istoria și patrimoniul orașului, dar și luarea în considerare a diferențelor de poziție, acces și resurse între majoritate și minorități, cu protejarea în egală măsură a drepturilor timișorenilor care aparțin diferitelor comunități etnoculturale din prezent. Totodată se urmărește adoptarea de măsuri diferențiate pentru a corecta dezavantaje istorice sau structurale și politici proactive de sprijin, atât pentru minoritățile naționale, cât și pentru grupurile nou-sosite, pentru înlăturarea diferitelor amenințări, practice, administrative, sau simbolice, legate de menținerea și dezvoltarea identităților specifice și de participarea egală la viața publică a orașului. Drepturile culturale, dreptul la identitate, la participare publică și la exprimare sunt tratate ca drepturi indivizibile, inseparabile de drepturile sociale, economice și politice.

Cultură democratică incluzivă și interculturală

Cultura democratică incluzivă este înțeleasă ca ansamblul de valori, atitudini, competențe și practici instituționale care permit tuturor locuitorilor Timișoarei să participe în mod semnificativ la viața democratică a orașului, cu afirmarea voluntară, atât a identității comune de timișorean, cât și a apartenențelor la diferite comunități etnice, culturale, lingvistice sau religioase.

O cultură democratică incluzivă presupune și instituții publice capabile să asculte, să medieze și să creeze politici împreună cu cetățenii, dar și un spațiu public și o societate civilă în care diversitatea identităților etnoculturale este apreciată, respectată și susținută. Strategia afirmă explicit că interculturalitatea este o dimensiune esențială, transversală, a democrației locale.

Principii

1. Protecția, susținerea și recunoașterea comunităților minoritare - responsabilitate a tuturor

Strategia afirmă că protecția, susținerea și recunoașterea comunităților minorităților, incluzând atât minoritățile naționale istorice, cât și comunitățile mai recente, nu reprezintă o responsabilitate exclusivă a unor structuri specializate, ci o responsabilitate la nivelul întregii societăți.

Recunoașterea comunităților minoritare presupune, nu doar garantarea drepturilor formale, ci și validarea publică a contribuției lor istorice, culturale, sociale și economice la istoria, patrimoniul și dezvoltarea orașului, precum și asigurarea vizibilității lor în spațiul public, simbolic și instituțional. Strategia promovează o abordare care tratează comunitățile minoritare ca parteneri egali în construcția orașului, nu ca beneficiari pasivi ai unor politici compensatorii.

2. Abordare interculturală, cu interacțiuni interculturale pozitive

Strategia adoptă în mod explicit o abordare interculturală, care afirmă și susține demersurile de preservare, consolidare, dezvoltare și afirmare identitară, promovând totodată un cadru de comunicare, dialog, cooperare și participare, precum și interacțiuni reale, frecvente și semnificative între persoane și grupuri cu apartenențe etnoculturale diferite, desfășurate pe baze de egalitate, respect reciproc și interes comun.

Abordarea interculturală recunoaște dreptul persoanelor de a-și afirma apartenențele etnoculturale, inclusiv apartenențele culturale multiple, precum și reperele identitare asumate la nivelul diferitelor comunități, promovând o perspectivă deschisă și dinamică asupra culturii și respingând abordările esențialiste.

Interacțiunile interculturale pozitive sunt considerate un obiectiv de politică publică, care necesită:

- spații și contexte favorabile (educaționale, culturale, comunitare, urbane);

- competențe interculturale dezvoltate în rândul cetățenilor, dar și la nivelul autorităților, instituțiilor și societății civile;
- politici care susțin consolidarea identităților, dar și politici care previn segregarea și încurajează cooperarea.

Strategia afirmă că doar prin astfel de interacțiuni interculturale poate fi consolidată coeziunea socială și poate fi valorificat potențialul pentru dezvoltare al diversității etnoculturale a orașului.

3. Promovarea acceptării, dialogului, colaborării și combaterea abordărilor contrare valorilor

Strategia promovează egalitatea, echitatea, non-discriminarea conform valorilor europene asumate. Demersul este conceput ca fiind incluziv, colaborativ și orientat spre dialog, distanțându-se de abordările care afectează egalitatea, diversitatea și participarea în viața comunității.

Strategia respinge în mod explicit orice abordări, discursuri sau practici care contravin valorilor descrise mai sus, în special valorizării egalității, echității și diversității culturale și care produc sau legitimează discriminarea, excluziunea, stigmatizarea sau ierarhizarea grupurilor pe criterii etnice, culturale, lingvistice, religioase sau de origine.

Sunt considerate incompatibile cu strategia:

- abordările asimilaționiste, care neagă dreptul la identitate;
- abordările segregacioniste, care izolează comunitățile;
- abordările excluzioniste, care au în vedere respingerea sau nerecunoașterea unor comunități ca legitime în Timișoara;
- discursurile care construiesc ierarhii între grupurile etnoculturale sau care prezintă diversitatea etnoculturală ca problemă în sine.

Strategia recunoaște și ideea că uneori politici publice aparent neutre pot reproduce inegalități existente și, prin urmare, are în vedere prevenirea efectele discriminatorii directe sau indirecte ale deciziilor publice (Zapata-Barrero, 2015, 2019).

4. Discutarea deschisă a aspectelor controversate și problematice

Strategia recunoaște că multi- și interculturalitatea implică și teme sensibile, controversate, tensiuni și memorii conflictuale, care nu pot fi ignorate sau tratate superficial. În acest sens, este promovat principiul discutării deschise, informate și respectuoase a aspectelor problematice legate de diversitate, discriminare, relații interetnice sau inegalități structurale. Aceste procese de dialog și analiză trebuie să se bazeze pe date, expertiză și cunoaștere științifică relevantă și să implice specialiști din domenii complementare (educație, științe sociale, cultură, etc.), inclusiv cu apartenențe etnoculturale minoritare. Pe lângă validarea științifică și, unde este cazul, relativizarea și deconstrucția ideilor formulate, acestea vor fi evaluate constant prin prisma valorilor enunțate mai sus. Strategia consideră că evitarea conflictului

nu consolidează coeziunea, iar capacitatea de a gestiona dezacordurile în mod democratic, pe baza respectului reciproc și al valorilor comune, este un indicator al maturității interculturale a orașului.

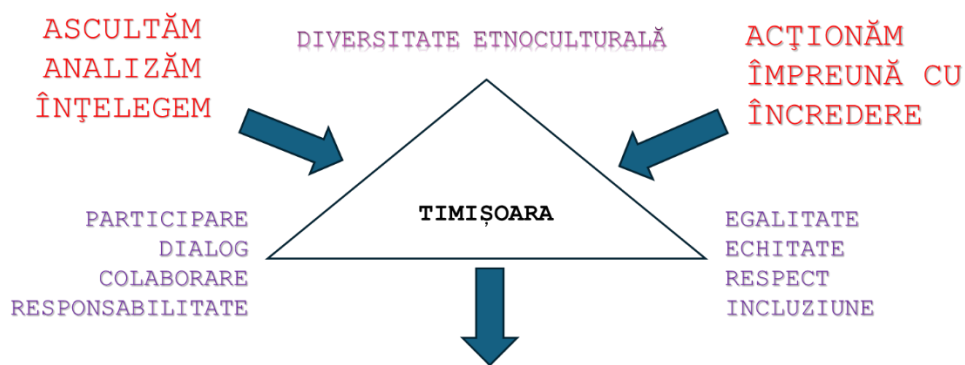
5. Promovarea unor procese de consultare, dialog și participare la luarea deciziilor

Strategia promovează procese structurate, deschise, transparente și recurente de consultare, dialog și participare, ca element central al guvernancei interculturale locale. Participarea este înțeleasă, nu doar ca informare, ci ca implicare reală a actorilor relevanți din cadrul comunităților minoritare și a societății civile, în toate etapele ciclului politicilor publice, de la definirea priorităților și formularea agendei publice, la implementarea măsurilor, monitorizarea progresului și evaluarea impactului strategiei.

Acest principiu presupune mecanisme transparente, accesibile și incluzive, care să permită exprimarea unor perspective diverse și să asigure echilibrul între reprezentativitate, expertiză și responsabilitate instituțională. Strategia afirmă că legitimitatea și sustenabilitatea politicilor interculturale depind direct de calitatea participării democratice care le însoțește.

Model vizual al implementării strategiei

Diagrama de mai jos își propune să susțină cu un reper vizual înțelegerea abordării pe care o propune strategia. Modelul pune în evidență cuvinte cheie care reflectă valorile și principiile situate la baza strategiei, subliniază elemente legate de abordarea vizată în implementare și sintetizează scopul întregului demers. Astfel, pornindu-se de la recunoașterea importanței dimensiunii multietnice și a diversității etnoculturale ca valoare comună, este vizibilă abordarea participativă, dialogul, cooperarea și asumarea de responsabilități de către diferitele tipuri de entități ce fac parte din ecosistemul local.

MODELUL IMPLEMENTĂRII STRATEGIEI

Viziune, misiune, direcții și obiective strategice

Viziune

Timișoara își asumă diversitatea etnoculturală ca element definitoriu al identității sale și transformă acest patrimoniu într-un vector al coeziunii, inovării și afirmării sale ca spațiu european deschis, modern și solidar.

Misiune

Timișoara valorifică diversitatea etnoculturală prin politici publice și programe dedicate, orientate spre dialog, incluziune și colaborare, pentru consolidarea coeziunii sociale, susținerea inovării urbane și afirmarea orașului în plan local și european, ca mediu deschis, dinamic și solidar pentru toți.

Direcții strategice și obiective

Direcția strategică 1: Valorizarea diversității etnoculturale

Direcția este centrată pe dezvoltarea unei culturi democratice incluzive bazate pe recunoașterea și valorizarea contribuției comunităților minoritare la istoria și prezentul orașului și pe crearea cadrului propice pentru interacțiuni interculturale pozitive și participarea comunităților minorităților la viața orașului

Obiective strategice:

OS1.1. Valorizarea patrimoniului material și imaterial al minorităților

OS1.2. Încurajarea relațiilor interculturale pozitive

Direcția strategică 2: Susținerea comunităților minorităților din Timișoara

Direcția este centrată pe susținerea comunităților minorităților în afirmarea identității, dezvoltarea ofertei culturale și educaționale, colaborarea interculturală și consolidarea capacității organizațiilor lor de reprezentare și implicare în viața orașului și în procese decizionale locale.

Obiective strategice:

OS2.1. Sprijinirea ecosistemului educațional și cultural al minorităților

OS2.2. Întărirea capacității comunităților și organizațiilor minorităților

Direcția strategică 3: Afirmarea și promovarea spiritului Timișoarei în plan internațional

Direcția este centrată pe asigurarea vizibilității la nivel european și internațional a Timișoarei, ca oraș care își apreciază, susține și valorifică diversitatea etnoculturală și pe promovarea diversității etnoculturale în cadrul ofertei turistice.

Obiective strategice:

OS3.1. Creșterea vizibilității internaționale a Timișoarei ca oraș intercultural deschis, dinamic și solidar

OS3.2. Promovarea Timișoarei interculturale ca destinație turistică

Plan de măsuri

Tipuri de măsuri și modalități de implementare

Strategia este inițiată de PMT și adoptată de CLT, dar a fost elaborată în baza unui proces participativ, iar implementarea măsurilor descrise în continuare necesită implicarea activă și susținere și din partea altor autorități și instituții publice, dar și din partea societății civile și, în mod special din partea organizațiilor și comunităților minorităților din Timișoara. Pe parcursul procesului de elaborare a strategiei, reprezentanți ai comunităților minoritare și-au manifestat în mod explicit disponibilitatea, deschiderea și dorința de a participa activ la definirea modului concret de implementare a măsurilor, la implementarea unora dintre acestea, dar și la monitorizarea și evaluarea întregii strategii. Prin urmare, comunitățile minorităților nu sunt doar beneficiari direcți ai strategiei, ci sunt angajate, alături de autorități și de restul societății civile timișorene, în toate etapele ciclului strategic.

Strategia cuprinde măsuri de mai multe categorii, formulate în așa fel încât să valorifice experiențele, resursele, potențialul și oportunitățile existente, dar orientate spre schimbare, astfel încât să contribuie la atingerea obiectivelor strategice. Deși sunt recunoscute inițiativele existente, unele cu tradiție și mare vizibilitate, atât cele inițiate și derulate de organizații ale minorităților, cât și cele ale instituțiilor, organizațiilor societății civile sau mediului privat, măsurile nu menționează explicit anumite comunități, evenimente, activități, sau proiecte. În acest fel, se susține continuarea inițiativelor existente, fără a introduce limitări, sau a risca descurajarea unor acțiuni noi.

Unele măsuri presupun adoptarea de către PMT/CLT de politici publice. Conform angajamentului de deschidere asumat prin prezenta strategie și pe baza legislației privind transparența decizională, acestea vor fi elaborate pe baza consultării cu reprezentanți ai comunităților minorităților și cu societatea civilă. Anumite măsuri presupun implicarea mai multor departamente ale PMT sau a unor instituții și structuri subordonate, iar în unele cazuri și colaborarea cu alte instituții publice, cum sunt CJT, ISJ și CCD. Sunt incluse și măsuri ce presupun instituirea de finanțări, sau ajustarea unor programe de finanțare locale (prin Centrul de Proiecte sau Casa de Cultură). În cazul acestora, este necesară respectarea legislației privind finanțările din fonduri publice, iar prioritățile vor fi formulate, pe baza prezentei strategii, în consultare cu organizațiile minorităților.

Planul conține și măsuri în care un rol-cheie îl au organizațiile minorităților, alte organizații ale societății civile, mediul academic și mediul privat din Timișoara, inclusiv în diferite configurații de parteneriat și în demersuri de susținere reciprocă. Fiind descrise în mod general, fiecare dintre aceste măsuri vor trebui concretizate, planificate și realizate, în cadrul propus, pe baza contribuțiilor entităților relevante.

Două dintre măsuri sunt în special importante pentru fundamentarea și susținerea implementării restului măsurilor în conformitate cu valorile și principiile strategiei, pentru guvernanta interculturală a întregului proces. Acestea se referă la facilitarea implicării organizațiilor comunităților minoritare în procese decizionale prin extinderea și funcționalizarea Consiliului Consultativ al Minorităților Naționale, care va avea o serie de roluri importante, contribuind la implementarea, monitorizarea și evaluarea strategiei, acționând ca un catalizator și facilitator în relațiile dintre comunitățile minorităților și asigurând un mecanism prin care vocea timișorenilor cu apartenențe minoritare și a comunităților lor să fie luată în

considerare de către autoritățile locale, respectiv la definirea unui sistem de colectare și analiză a datelor privind diversitatea etnoculturală și evaluarea climatului relațiilor interculturale din Timișoara, care va fi realizat prin implicarea mediului academic și a organizațiilor cu activitate și expertiză relevante și cu sprijinul PMT.

Pentru fiecare obiectiv au fost formulate două sau trei măsuri, ce presupun implementarea mai multor activități interconectate.

Lista măsurilor pe direcții strategice și domenii

Direcția strategică 1: Valorizarea diversității etnoculturale

OS1.1. Valorizarea patrimoniului material și imaterial al minorităților

Măsuri	Domenii / prioritate	Responsabilități
1.1.1 Înfiițarea unui muzeu al orașului dedicat minorităților Timișoarei și facilitarea accesului publicului la puncte muzeale ale comunităților minorităților	Cultură Prioritară	PMT în consultare cu experți și cu organizațiile comunităților minorităților, precum și cu sprijinul CJTși a altor instituții cu responsabilități în domeniile vizate.
1.1.2 Sprijinirea prezervării și marcarea multilingvă a monumentelor și clădirilor semnificative ale comunităților minoritare	Urbanism, cultură Prioritară	
1.1.3 Derularea de campanii de informare, conștientizare și educare privind patrimoniul comunităților minoritare	Educație, cultură, media, tineret, social Prioritară	PMT, organizațiile minorităților, ONG-uri, mass-media, experți, instituții culturale

OS1.2. Încurajarea relațiilor interculturale pozitive

Măsuri	Domenii / prioritate	Responsabilități
1.2.1 Sprijinirea dezvoltării și implementării unor programe de educare și sensibilizare interculturală	Educație Prioritară	ISJ, CCD, IIT, ONG-uri, cu sprijinul PMT, ASEM și al organizațiilor minorităților

	(sensibilizare lingvistică, cunoașterea culturii și istoriei minorităților)		
1.2.2	Susținerea de proiecte și activități interculturale locale și de evenimente care să promoveze respectarea drepturilor, egalitatea și echitatea în relațiile interculturale din Timișoara	Educație, cultură, tineret, social	Organizații ale minorităților, ONG, instituții de educație și culturale, susținute de PMT, direct sau prin instituții subordonate, precum și de diverși alți finanțatori, inclusiv de la nivel european.
1.2.3	Definirea unui sistem de colectare și analiză a datelor privind diversitatea etnoculturală și evaluarea climatului relațiilor interculturale din Timișoara	Administrativ Prioritară	PMT, UVT, IIT, cu sprijinul instituțiilor și organizațiilor cu responsabilități în domeniile vizate.

Direcția strategică 2: Susținerea comunităților minorităților din Timișoara

OS2.1. Sprijinirea ecosistemului educațional și cultural al minorităților

Măsuri	Domenii / prioritate	Responsabilități
2.1.1 Sprijinirea instituțiilor de învățământ și culturale ale minorităților	Educație, cultură	ASEMT, ISJ, CCD, UVT, experți, org. minorităților, Centrul de Proiecte, Casa de Cultură, Teatrele Maghiar și German, școlile cu predare în limbile minorităților, centrele culturale internaționale
2.1.2 Încurajarea diversificării ofertei educaționale non-formale și culturale în limbile minorităților	Educație, cultură, tineret, civic Prioritară	Centrul de Proiecte și alți finanțatori naționali și internaționali, organizațiile minorităților, centrele culturale internaționale

OS2.2. Întărirea capacității comunităților și organizațiilor minorităților

Măsuri	Domenii / prioritate	Responsabilități
2.2.1. Sprijinirea dezvoltării organizațiilor comunităților minoritare	Civic, cultural Prioritară	Organizațiile minorităților, experți, ONG, cu sprijinul PMT și al Centrului de Proiecte

2.2.2. Facilitarea implicării organizațiilor comunităților minoritare în procese decizionale	Civic, administrativ Prioritară	PMT, organizațiile minorităților, experți
--	---	---

Direcția strategică 3: Afirmarea și Promovarea spiritului Timișoarei în plan internațional

OS3.1. Creșterea vizibilității internaționale a Timișoarei ca oraș intercultural deschis, dinamic și solidar

Măsur	Domenii / prioritate	Responsabilități
3.1.1 Implicarea municipalității în rețele și cooperări internaționale cu dimensiune interculturală	Administrativ Prioritară	PMT în colaborare și cu sprijinul organizațiilor comunităților minorităților
3.1.2 Promovarea Timișoarei ca oraș cu deschidere interculturală și europeană	Comunicare Prioritară	PMT, în strânsă colaborare cu Visit Timișoara (OMDT) și comunitățile minorităților, precum și cu diverse alte instituții din mediul academic, cultural, educațional și economic, ONG-uri

OS3.2. Promovarea Timișoarei interculturale ca destinație turistică

Măsur	Domenii / prioritate	Responsabilități
3.2.1 Pregătirea unei oferte turistice diverse dar coerente, care să pună în valoare diversitatea etnoculturală a trecutului și prezentului Timișoarei	Turism, servicii, cultură	Visit Timișoara (OMDT) în acord cu strategia mai largă a promovării orașului și în colaborare cu specialiști, operatori economici și organizații din turism și servicii conexe, cu sprijinul organizațiilor minorităților și al PMT
3.2.2 Promovare internațională a Timișoarei interculturale ca destinație turistică	Administrativ, comunicare Prioritară	Visit Timișoara (OMDT), PMT în acord cu strategia mai largă a promovării orașului

Descrierea măsurilor

Măsurile propuse urmăresc valorizarea și promovarea diversității etnoculturale a Timișoarei, susținerea comunităților minoritare și consolidarea identității interculturale a orașului. Ele vizează atât patrimoniul cultural material și imaterial, cât și dinamica relațiilor interculturale și participarea activă a comunităților la viața urbană.

Intervențiile includ dezvoltarea de infrastructuri culturale și simbolice (ex. spații muzeale, marcaje multilingve), programe educaționale și de sensibilizare interculturală, precum și inițiative de sprijin pentru organizațiile minorităților și pentru oferta culturală și educațională a acestora.

Totodată, măsurile susțin crearea unor mecanisme de cunoaștere și monitorizare (colectare de date, analize periodice), precum și dezvoltarea unei oferte culturale și turistice care reflectă identitatea interculturală a orașului.

Abordarea este una integrată, care combină conservarea patrimoniului cu inovarea, educația și participarea civică, având ca finalitate consolidarea coeziunii sociale și valorificarea diversității ca resursă pentru dezvoltare.

Implementarea măsurilor se bazează pe un model participativ și colaborativ, în care administrația locală acționează în parteneriat cu instituții publice, organizații ale minorităților, societatea civilă, mediul academic și sectorul privat.

Măsurile vor fi realizate printr-o combinație de politici publice, programe de finanțare, proiecte și inițiative comune, precum și prin dezvoltarea de parteneriate și mecanisme de cooperare interinstituțională.

Procesul de implementare este unul flexibil și adaptativ, orientat spre co-creare și ajustare continuă, în funcție de nevoi, de rezultatele obținute pe parcurs și de feedback-ul actorilor implicați.

Direcția strategică 1: Valorizarea diversității etnoculturale

OS1.1. Valorizarea patrimoniului material și imaterial al minorităților

Măsuri
1.1.1 Înființarea unui muzeu al orașului dedicat minorităților Timișoarei și facilitarea accesului publicului la puncte muzeale ale comunităților minorităților
Justificare
Asumarea de către Timișoara a unei identități multi- și interculturale este recomandat să includă și repere simbolice cu vizibilitate ridicată, atât pentru localnici, cât și pentru cei care vizitează orașul. O contribuție importantă la acest deziderat o poate avea existența unui spațiu în care vizitatorii să poată regăsi, în formate clasice și utilizând tehnologii moderne) repere ale diversității culturale în diferite perioade ale istoriei orașului și în prezent, să poată înțelege rolul diferitelor comunități în fondarea și dezvoltarea orașului și să regăsească ilustrări ale „spiritului Timișoarei”. Muzeul va

funcționa și ca centru/casă de evenimente, unde pot fi organizate și expoziții, lansări de carte, prezentări, simpozioane și întâlniri oficiale și neoficiale între reprezentanți ai diferitelor comunități.

Un mesaj coerent care să reflecte diversitatea culturală, este necesar să se regăsească în toate spațiile muzeale din Timișoara, indiferent dacă sunt în administrarea CJT, a PMT, sau a altor entități. De asemenea, cultele religioase au nevoie de sprijin pentru a asigura accesul publicului la colecțiile de patrimoniu religios care le aparțin. Atât organizațiile minorităților, cât și cultele religioase și-au manifestat disponibilitatea de a susține un astfel de demers.

Implementare

Pentru înființarea unui muzeu al orașului dedicat minorităților, este necesară luarea în considerare a trei dimensiuni complementare: conținutul, spațiul și funcționarea.

Conținutul și modul de prezentare a istoriei orașului trebuie stabilite de către specialiști care să includă și specialiști din cadrul comunităților minoritare și trebuie validat de organizații ale minorităților. În cazul unor puncte de vedere divergente, se va face apel la experți internaționali și se va defini o variantă acceptabilă, având în vedere inclusiv principiul multiperspectivității. PMT și Consiliul Consultativ al Minorităților, vor desemna membrii unei comisii de specialiști care va avea sarcina de a defini conținutul. Complementar, cu implicarea organizațiilor minorităților și a specialiștilor în domeniu, informarea va fi realizată și online, inclusiv prin crearea unei platforme digitale ce va cuprinde o arhivă multimedia a minorităților din Timișoara (fotografii, documente, înregistrări audio-video de locuri, oameni, etc.).

PMT va propune un spațiu adecvat în zona centrală și se va consulta în luarea deciziei cu organizațiile comunităților minorităților.

PMT va gestiona procedurile privind înființarea și va asigura funcționarea muzeului.

Facilitarea accesului publicului la puncte muzeale ale comunităților minorităților va fi realizată în consultare cu organizațiile minorităților și cu implicarea unor specialiști, inclusiv membri ai unor comunități minoritare.

1.1.2 Sprijinirea prezervării și marcarea multilingvă a monumentelor și clădirilor semnificative ale comunităților minoritare

Justificare

Unele marcaje actuale sunt inadecvate (dimensiune redusă, texte ilizibile, traduceri eronate, locuri și clădiri semnificative nemarcate) și este necesară înlocuirea și extinderea lor, astfel încât informațiile să poată fi citite în mai multe limbi. Se pot folosi și coduri QR care să asigure accesul la informații detaliate în diferite limbi. De asemenea, contribuția minorităților la istoria și patrimoniul cultural și arhitectonic al orașului trebuie să fie vizibilă și în mediul online (de exemplu în aplicațiile de hărți, Wikipedia, asistenți AI specializați, etc.). O platformă online multilingvă, realizată cu implicarea organizațiilor comunităților minoritare și care va valorifica resurse care sunt sau au fost disponibile online, va fi elaborată pentru a centraliza informațiile relevante. În consultare cu reprezentanții

comunităților minorităților se vor corecta numele de străzi date după personalități ale comunităților minoritare și care sunt scrise incorect.

Este necesară continuarea protejării, renovării și punerii în valoare a sinagogilor și a altor clădiri semnificative pentru comunitățile minoritare care necesită intervenția municipalității. Este solicitată, de asemenea, elaborarea și implementarea unei politici publice locale care să asigure protejarea monumentelor funerare ale personalităților culturale, științifice și sociale ale orașului, inclusiv a celor care aparțin comunităților minoritare.

Implementare

PMT va facilita procesul și va consulta organizațiile minorităților cu privire la monumente, la conținutul marcajelor și la traducerea în limbile respective.

1.1.3 Derularea de campanii de informare, conștientizare și educare privind patrimoniul comunităților minoritare

Aceste campanii vor include:

- Promovarea unor personalități istorice, culturale și științifice a căror imagine poate contribui la recunoașterea contribuției minorităților și la apropierea interetnică;
- Campanii de sensibilizare privind istoria locală și spiritul Timișoarei, bazat pe respect, egalitate, echitate, cooperare, participare și apreciere a diversității, utilizând mesaje de tipul „Toți timișorenii sunt acasă în Timișoara!”
- Evenimente și activități de promovare a tradițiilor și gastronomiei tradiționale a comunităților minoritare într-o perspectivă interculturală.

Justificare

Personalități ale orașului cu contribuții remarcabile și cu diferite apartenențe culturale sunt insuficient cunoscute și ar putea reprezenta repere care să ofere recunoașterea adecvată pentru contribuția comunităților respective la realizările orașului. De asemenea, anumite personalități istorice sunt prezentate diferit de către majoritate și de către diferite comunități minoritare. Imaginea acestora poate fi însă reanalizată, validată științific și promovată ca reper comun și ca bază pentru apropierea între comunități.

Este necesară formularea și transmiterea pe diferite canale către un număr cât mai mare de timișoreni, a unor mesaje care să susțină conștientizarea și să asumarea identității multi- și interculturale a orașului.

În acest context, tradițiile specifice ale diferitelor comunități ale minorităților din Timișoara trebuie susținute și promovate pentru a fi cunoscute și apreciate la nivelul întregului oraș. Patrimoniul cultural în multiplele sale expresii – literare, gastronomice, arhitecturale și imateriale – poate reprezenta o modalitate de apropiere interculturală, de evidențiere a beneficiilor diversității și ale

interacțiunilor și influențelor interculturale și poate reprezenta și un factor de coeziune locală. În astfel de demersuri pot fi cu ușurință incluse și noile comunități minoritare.

Implementare

Instituțiile publice în parteneriat cu organizațiile nonguvernamentale și cu organizațiile minorităților vor organiza dezbateri pentru clarificarea aspectelor controversate legate de personalități semnificative și pentru a formula, cu implicarea unor specialiști în comunicare, mesajele cheie ale campaniilor publice de promovare. Mass-media, organizații ale societății civile, instituții culturale și de educație vor fi invitate să contribuie. Specialiști din comunitățile minorităților vor fi consultați și implicați activ. Campaniile vor pune în valoare contribuția diferitelor comunități la trecutul și patrimoniul orașului, dar vor evidenția și aprecia și diversitatea etnoculturală din prezent.

Promovarea tradițiilor presupune inițiative separate sau comune din partea comunităților minorităților, a altor organizații, dar și implicarea mediului economic. Concretizarea se poate face prin:

- Evenimente publice cu caracter anual sau sezonier dedicate acestei teme, inclusiv continuarea celor realizate cu succes de mai mulți ani;
- Includerea temei în activitățile deja existente;
- Inițiative locale relevante private, civice sau ale organizațiilor minorităților;
- Stimularea producătorilor și a restaurantelor locale să includă în oferta lor și în meniuri rețete și preparate tradiționale și să le promoveze corespunzător.

OS1.2. Încurajarea relațiilor interculturale pozitive

Măsur

1.2.1 Sprijinirea dezvoltării și implementării unor programe de educare și sensibilizare interculturală (sensibilizare lingvistică, respectiv cunoașterea culturii și istoriei minorităților)

Programele vor avea două direcții principale:

- Programe de educație interculturală locală, pentru patrimoniu și de sensibilizare lingvistică și culturală în școli;
- Programe de educație interculturală locală, pentru patrimoniu și de sensibilizare lingvistică și culturală pentru tineri și adulți, realizate în cadrul unor organizații de tineret, al unor ONG-uri, centre comunitare și sociale și pentru personalul din anumite instituții.

Justificare

Copiii din oraș au cunoștințe limitate despre istoria locală și deseori o percepție deformată despre evoluția diversității culturale din oraș și din regiune. Patrimoniul local și conexiunile acestuia cu comunitățile minoritare sunt de asemenea deficitare. Un aspect important privind trecutul recent al Timișoarei, evidențiat în interviuri cu personalități locale, l-a reprezentat deschiderea spre utilizarea în diferite contexte a limbilor minoritare și prezența unor elemente de plurilingvism și

intercomprehenșiune. În prezent, acestea sunt aproape inexistente și se manifestă la tinerii majoritari rezervă sau chiar intoleranță față de utilizarea limbilor minoritare, respectiv la tinerii minoritari rețineri în a utiliza limba minoritară în diferite situații.

Totodată, oportunități de a introduce elemente de educație interculturală locală, de educație pentru patrimoniu, cu accent pe patrimoniul local, privit din perspectivă multi- și interculturală, precum și de sensibilizare lingvistică interculturală există în curriculumul actual, în special de istorie, educație interculturală și la disciplinele din aria curriculară limbă și comunicare. Aceste aspecte se pot de asemenea regăsi în activități extracurriculare și în măsuri ce pot fi luate la nivel de școală.

Totodată, orașul are nevoie și de un program similar care să propună un ansamblu de activități de educație non-formală. Mai multe ONG-uri din Timișoara dispun deja de o experiență relevantă și au nevoie de sprijin pentru extinderea și coordonarea activităților lor. Participarea la activități este voluntară, iar oferta va fi adaptată pentru diferite categorii de cetățeni. Activitățile vor include oportunități pentru tineri de a învăța limbi ale diferitelor comunități ale minorităților sau de sensibilizare lingvistică. Centrele comunitare și de servicii sociale pentru diferite categorii de persoane pot de asemenea include în programul lor activități de educație non-formală cu tematică interculturală.

Este necesară, de asemenea, informarea, sensibilizarea și formarea personalului din administrația publică locală și din anumite instituții, pentru înțelegerea și valorizarea diversității etnoculturale și pentru dezvoltarea competenței interculturale.

Implementare

Cu sprijinul ISJ Timiș și cu implicarea activă a CCD, IIT și a altor organizații interesate, programele vor oferi sprijin, formare, resurse didactice și coordonare pentru școlile din Timișoara. Se preconizează introducerea în școlile din oraș, atât în cele cu limba de predare română, cât și în cele în limbi ale minorităților a predării unor teme de istorie locală, despre patrimoniul cultural al minorităților și de sensibilizare lingvistică privind limbile minorităților, în cadrul orelor relevante din disciplinele obligatorii (istorie, educație interculturală, limbă și comunicare). Va fi propusă de asemenea o disciplină opțională privind istoria locală și cultura minorităților. În cadrul acestei discipline elevii ar putea beneficia de cunoștințe atât despre istoria, cultura, gastronomia diferitelor minorități locale, cât și elemente minimale de cunoaștere a limbilor minorităților, ceea ce favorizează o mai bună apropiere interetnică.

ONG-urile de tineret, cele cu activități în domeniul educației, organizații ale minorităților și instituțiile care pot integra în programul lor activități de educație non-formală pentru tineri și adulți vor propune ateliere interculturale tematice, cursuri introductive în limbile minorităților, activități interactive care să faciliteze interacțiuni cu personalități ale minorităților și alte categorii de activități cu tematică interculturală adaptate nevoilor grupurilor vizate. Organizațiile cu experiență mai mare vor acorda asistență, vor furniza materiale educaționale și vor pregăti facilitatorii activităților.

Aceste organizații vor putea de asemenea oferi, în parteneriat cu instituțiile relevante, ateliere, sesiuni de formare și activități de sensibilizare interculturală pentru personalul acestor instituții.

1.2.2. Susținerea de proiecte și activități interculturale locale și de evenimente care să promoveze respectarea drepturilor, egalitatea și echitatea în relațiile interculturale din Timișoara

Justificare

Pe lângă un mesaj public care să stimuleze deschiderea, aprecierea diversității, a egalității și echității, respectul și empatia și care să informeze cu privire la aspecte specifice ale trecutului și prezentului orașului, sunt necesare oportunități concrete pentru ca un număr cât mai mare de timișoreni să experimenteze interacțiuni interculturale pozitive și să reflecteze critic asupra diversității din trecut și din prezent și să contribuie activ și conștient la promovarea „spiritului multicultural al Timișoarei”. De asemenea, pentru promovarea drepturilor, egalității și echității este necesar ca aceste aspecte și situațiile în care acestea nu sunt asigurate să fie în atenția societății civile și a publicului larg.

Totodată, este important ca proiectele și activitățile ce facilitează cunoașterea diversității etnoculturale, stimulează deschiderea și valorizarea diversității și care oferă oportunități de interacțiuni interculturale pozitive să fie cunoscute și să aibă o planificare coordonată, evitând suprapunerile și favorizând sinergiile.

Implementare

Se va elabora, cu implicarea specialiștilor, un ghid pentru activități interculturale și se va deschide o linie de finanțare adresată ONG-urilor, școlilor, grupurilor de tineri și organizațiilor minorităților, pentru a susține proiecte și activități interculturale locale. Proiectele vor include oportunități de interacțiuni între majoritari și minoritari, între minoritari și între nou-veniți în Timișoara și persoane cu o conexiune mai veche cu orașul. Programul va avea și mecanisme de monitorizare și evaluare, nu doar a realizării activităților, ci și a impactului acestora și va încuraja inclusiv abordarea deschisă și constructivă a temelor controversate sau problematice legate de diversitatea culturală din Timișoara. Vor fi incluse și proiecte care să abordeze provocările legate de asigurarea drepturilor, egalității și echității. Acestea vor putea fi finanțate din linia de finanțare dedicată a Centrului de Proiecte, dar și din alte fonduri publice (județene, naționale, sau europene) sau private.

Pe modelul de succes dezvoltat în cadrul Tm2023, se va propune și implementa, cu sprijinul organizațiilor minorităților, al instituțiilor culturale și al altor actori relevanți, un sistem de planificare, promovare și informare, pe baza unei platforme comune pentru promovarea evenimentelor comunităților minoritare și a celor interculturale, sau a unui filtru sau a unei secțiuni dedicate în platforma de evenimente culturale generală.

1.2.3. Definirea unui sistem de colectare și analiză a datelor privind diversitatea etnoculturală și evaluarea climatului relațiilor interculturale din Timișoara

Justificare

În vederea elaborării unor politici publice realiste și cu impact semnificativ asupra comunităților etnice prezente în Timișoara, utilizarea sistematică a datelor și a analizelor științifice reprezintă o condiție esențială. Pentru menținerea și buna gestionare a climatului multicultural, se impune dezvoltarea unui sistem structurat de colectare și analiză a nevoilor specifice fiecărei comunități,

precum și a relațiilor dintre grupurile minoritare și dintre acestea și grupul majoritar. În acest context, instituirea unui sistem de colectare din diferite surse a datelor relevante și realizarea recurentă, la un interval de cel mult cinci ani, a unui barometru al relațiilor interetnice ar permite autorităților publice să identifice în mod riguros nevoile cu care se confruntă fiecare comunitate, să evalueze calitatea relațiilor dintre acestea și, mai ales, să analizeze evoluția în timp a acestor dimensiuni esențiale pentru coeziunea socială a orașului.

Implementare

Implementarea se va face cu implicarea unor specialiști din domeniul cercetării sociologice pentru a dezvolta un sistem de colectare și analiză a datelor cantitative și calitative. Astfel, pentru colectarea datelor cantitative relevante, se impune o colaborare sistematică cu instituții precum: Instituția Prefectului, Inspectoratul Școlar, dar și cu organizațiile minorităților și alte organizații și instituții relevante. În același timp pentru realizarea unui barometru la nivelul populației se impune o colaborare cu UVT. Aspecte relevante vor fi introduse în Barometrul privind calitatea vieții în Timișoara și în alte cercetări sociologice. Activitatea poate conduce la instituirea unui Observator local al diversității etnoculturale și interculturalității, care să funcționeze pe termen lung, sub egida UVT.

Direcția strategică 2: Susținerea comunităților minorităților din Timișoara

OS2.1. Sprijinirea ecosistemului educațional și cultural al minorităților

Măsuri

2.1.1 Sprijinirea instituțiilor de învățământ și culturale ale minorităților

Sprijinul se va referi la următoarele aspecte:

- baza materială necesară pentru activități de educație și culturale de calitate;
- resursele educaționale pentru predarea limbilor minorităților, a istoriei și culturii minorităților și pentru predarea altor discipline în limbi ale minorităților și pentru activități culturale;
- formarea profesorilor și a echipelor instituțiilor culturale;
- implicarea în parteneriate la nivel local, național, european și internațional.

Justificare

Asigurarea menținerii, dezvoltării și calității învățământului în limbile minorităților în Timișoara reprezintă un aspect-cheie al păstrării și promovării multi- și interculturalității. Este necesar să fie susținute atât instituțiile din sistemul public de educație cu predare în limbi ale minorităților, cât și școlile care doresc să adauge în oferta educațională cursuri de limbi ale minorităților. Pentru studiul diferitelor discipline în limbi ale minorității, precum și pentru studierea limbii, istoriei și tradițiilor minorității, profesorii și elevii au nevoie de resurse educaționale ce trebuie în unele cazuri traduse din limba română, dar în numeroase cazuri dezvoltate sau adaptate pentru a include aspecte locale sau comunitare specifice. Calitatea pregătirii profesorilor este un factor determinant pentru

calitatea procesului educativ. Profesorii care predau discipline relevante pentru acest obiectiv strategic.

Teatrele în limbile minorităților au de asemenea nevoie de sprijinul municipalității și de o colaborare strânsă cu comunitățile minorităților respective. Evenimente culturale diverse pot contribui semnificativ la menținerea coeziunii interne a comunităților și la vizibilitatea comunității în plan local. De asemenea, mai multe comunități minoritare pot colabora pentru proiecte și activități comune. Pentru a asigura calitatea și atractivitatea ofertei culturale a comunităților minoritare și cu caracter intercultural, este necesară o evaluare de specialitate și formularea unor criterii și recomandări care să orienteze activitățile viitoare de acest tip. În acest context se va avea în vedere și susținerea colaborării dintre instituțiile publice culturale relevante și organizațiile minorităților.

Implicarea în parteneriate a instituțiilor de învățământ cu predare în limbile minorităților cu școli și organizații locale, din alte orașe ale României, sau din alte țări, oferă oportunități importante de a dezvolta la elevi a unor competențe valoroase și de a evita izolarea. Implicarea instituțiilor culturale în diferite parteneriate va contribui la creșterea calității și impactului activității acestora.

Implementare

ASEMT, în parteneriat cu ISJ vor organiza anual întâlniri cu conducerea școlilor respective, cu reprezentanți ai părinților și ai comunităților minoritare, pentru a identifica nevoile specifice de sprijin și măsurile ce pot susține aceste instituții în promovarea ofertei lor, menținerea sau creșterea numărului de elevi, recrutarea profesorilor, dotarea și funcționarea corespunzătoare. Măsura va ține cont de specificul unităților / secțiilor de învățământ în limbile minorităților și de nevoile acestora. Vor fi valorificate de asemenea oportunitățile oferite de decizii luate la nivelul instituțiilor naționale.

PMT, prin ASEMT sau alte instituții subordonate, se va implica în aspecte privind achiziția, elaborarea, adaptarea și/sau traducerea, după caz, de resurse educaționale necesare. Va fi încurajată și utilizarea tehnologiei moderne (formate digitale, utilizarea inteligenței artificiale, etc). Implementarea va fi făcută cu consultarea și implicarea organizațiilor minorităților, a structurilor din sistemul de învățământ în limbile minorităților – acolo unde ele există, precum și a ISJ.

În colaborare cu instituțiile școlare vizate și cu alte entități relevante, CCD va include în oferta de formare cursuri care să răspundă nevoilor profesorilor din această categorie.

Instituțiile școlare și culturale în limbile minorităților vor fi încurajate și susținute să dezvolte parteneriate de diferite tipuri și să realizeze activități comune și coproducții..

2.1.2 Încurajarea diversificării ofertei educaționale non-formale și culturale în limbile minorităților

Justificare

În cazul unora dintre comunitățile minoritare, din motive practice, nu pot fi organizate clase cu predare în limba minorității sau care să studieze în context școlar limba, istoria și tradițiile comunității. Activitățile de educație non-formală pot reprezenta o soluție. Astfel de activități pot fi

de asemenea complementare față de cele ale școlilor și în cazul minorităților pentru care există ofertă în cadrul școlilor.

Pentru a menține coeziunea comunitară și atragerea tinerei generații, este necesară adaptarea ofertei educaționale și culturale a comunităților minoritare la contextul actual.

Organizațiile locale ale comunităților minorităților au nevoie de sprijin pentru diferite proiecte care să susțină recuperarea, analiza, protejarea și promovarea patrimoniului lor specific, separat și complementar cu sprijinul pe care unele organizații îl primesc de la nivel național prin Departamentul pentru Relații Interetnice al Guvernului României. Un fond sau o linie de finanțare cu acest scop ar putea susține, atât organizații ale minorităților mai puțin numeroase sau mai recente, cât și organizații ale minorităților mai numeroase care nu au acces la finanțările naționale. De asemenea, un astfel de fond poate susține proiecte tematice ale mai multor minorități și proiecte cu caracter intercultural, inclusiv proiecte de cercetare, publicare, digitalizare, etc..

Implementare

Activitățile vor fi propuse și realizate de organizații ale minorităților și vor fi susținute logistic și/sau financiar prin Centrul de Proiecte, Casa de Cultură, teatrele minoritare sau alte organisme educaționale, culturale sau de finanțare, inclusiv din plan național și european. În plan local, această susținere poate include, fie crearea unui fond special sau a unei linii de finanțare dedicate, fie prioritizarea proiectelor propuse de organizațiile comunităților minoritare în anumite linii de finanțare existente. Vor fi susținute și proiecte realizate în parteneriat, de mai multe comunități sau cu alte entități locale. Consiliul Consultativ al Minorităților și, în general, organizațiilor comunităților minorităților vor fi consultate în definirea diferitelor programe și/sau apeluri de finanțare, după caz.

Vor fi susținute cursurile de limbă, element principal de păstrare a identității unei minorități etnice, care pot fi complementate de elemente de istorie și tradiții.

Grupurile țintă vor fi nevorbitoarii/începătorii aparținând minorității respective (dar care nu vorbesc limba acasă sau au optat să nu urmeze învățământul în limba minorității – dacă există), sau cei care fac parte din familii mixte – pentru a-și însuși cunoștințe de bază în limba respectivă. Pot fi de asemenea concepute și implementate programe de mentorat între generații în comunitățile sau grupurile țintă.

Va fi încurajată și susținută diversificarea ofertei culturale astfel încât să crească atractivitatea activităților pentru tineri, majoritari și minoritari. În acest sens, vor fi implicați specialiști, inclusiv din cadrul UVT, pentru analiza ofertei culturale și formularea de concluzii, criterii și recomandări.

OS2.2. Întărirea capacității comunităților și organizațiilor minorităților

Măsuri
2.2.1. Sprijinirea dezvoltării organizațiilor comunităților minoritare Justificare Există importante diferențe între comunitățile minoritare din Timișoara în ceea ce privește mobilizarea membrilor, atragerea tinerilor, capacitatea organizațională, de management, de gestionare democratică a vieții comunitare, atragere de fonduri, realizare de activități, proiecte, parteneriate la nivel local și cu țara înrudită, etc. Programul își propune, atât oferirea de sprijin (formare, consultanță) organizațiilor minorităților care solicită acest lucru, cât și susținerea schimburilor de experiență, a sprijinului reciproc și a colaborării în gestionarea resurselor și activităților între comunitățile minoritare și între acestea și alte entități locale, în special din societatea civilă. Comunitățile minoritare mai puțin numeroase nu dețin spații proprii adecvate pentru întâlniri și activități, iar resursele lor și volumul activităților nu justifică în unele cazuri spații separate. De aceea, s-a propus ca organizațiile minorităților să primească, pe bază de programare, acces gratuit la spații în care să poată avea loc diferite activități. De asemenea, una dintre provocările-cheie semnalate practic de toate comunitățile minoritare este dificultatea implicării tinerilor și asumarea de către tinerii din familii minoritare și mixte a apartenențelor lor etnoculturale. Implementare Componente specifice vor fi integrate în programul Centrului de proiecte dedicat consolidării capacității organizațiilor pentru elaborarea, derularea și evaluarea de proiecte pentru comunitate, program denumit "Power Station" și în cadrul căruia s-a dezvoltat, în acest sens, o școală de proiecte. Beneficiarii pot fi organizații ale comunităților mai puțin numeroase, ale noilor comunități minoritare, precum și organizații mai mici sau grupuri de inițiativă din cadrul comunităților consolidate. Organizațiile care necesită acces la spații pentru desfășurarea de activități vor fi îndrumate și sprijinite pentru a beneficia de spațiile afate în administrarea autorităților locale. Organizațiilor minorităților vor fi susținute să obțină consultanță specializată, bazată pe rezultate ale cercetărilor relevante la nivel internațional cu privire la acest aspect, precum și oportunități adaptate contextului prezent de atragere, implicare și conectare a tinerilor cu apartenențe etnoculturale minoritare din Timișoara. Se vor promova principiile recunoașterii apartenențelor culturale multiple, care evită presupunerea că tinerii, în special din familii mixte, trebuie să aleagă o singură apartenență etnoculturală și facilitează asumarea simultană a mai multor apartenențe, minoritare sau majoritară. Activitățile vor fi corelate cu cele prin care se încurajează studiul limbii materne, ca prim element al apartenenței etnoculturale.

2.2.2. Facilitarea implicării organizațiilor comunităților minoritare în procese decizionale

Justificare

Existența unui Consiliu Consultativ al Minorităților Naționale este apreciată ca utilă de către membri și reprezentanți ai comunităților minoritare, dar sunt necesare ajustări privind componența și modul de funcționare.

Astfel, consultările au evidențiat necesitatea deschiderii acestui consiliu pentru ca el să includă vocile societății civile ale comunităților minoritare care doresc să se exprime, nu doar structurile reprezentative ale minorităților naționale recunoscute la nivel național. Această deschidere presupune includerea și altor asociații ale minorităților naționale și a unor reprezentanți ai noilor comunități minoritare din oraș.

Revizuirea modului de funcționare a consiliului, presupune stabilirea unor proceduri de consultare și de implicare în luarea deciziilor la nivel local și în viața publică locală. De exemplu, este indicat să fie consultat Consiliul, iar opinia acestuia să fie făcută publică și luată în discuție de către factorii de decizie, pe toate temele care afectează minoritățile. Consiliul poate facilita implicarea comunităților minoritare în diferite inițiative și activități locale. De asemenea, Consiliul poate avea un rol activ în monitorizarea, evaluarea și ajustarea modului de implementare a prezentei strategii.

Implementare

PMT va sprijini dialogul cu reprezentanții comunităților minoritare și desemnarea unei comisii formate din specialiști din cadrul mai multor comunități, care să aducă îmbunătățiri regulamentului de organizare și funcționare a Consiliului. Dacă se va considera oportun, în faza de definire a regulamentului și a procedurilor de interacțiune cu PMT, se poate face apel la un facilitator independent, agreeat de reprezentanții comunităților minoritare. Modul de organizare și funcționare a consiliului se va inspira din practicile europene recunoscute de guvernământ interculturală participativă.

PMT va asigura funcționarea și secretariatul Consiliului. De asemenea, departamentul de specialitate al PMT va facilita interacțiunile Consiliului cu diferitele structuri ale administrației publice locale în legătură cu situații, măsuri și politici publice locale în cazul cărora ar fi benefică invitarea explicită a unor reprezentanți ai minorităților naționale. Procesele de consultare vor fi documentate, atât de către Consiliu, cât și de către structuri ale PMT și vor fi utilizate în procesele de evaluare.

De asemenea, personalități, organizații și membri ai comunităților minoritare care au disponibilitatea de a contribui cu expertiză, cu informații, sau cu implicare voluntară la diferite evenimente și activități locale, de la activități cu caracter civic sau social, la activități de promovare a orașului și a parteneriatelor sale internaționale vor primi susținere în acest sens.

O atenție specială va fi acordată includerii unor mecanisme de consultare, participare și transparență în privința teatrelor în limbile minorităților față de comunitățile respective, precum și creșterii gradului de implicare a comunităților minorităților în decizii privind instituțiile culturale și de învățământ.

Direcția strategică 3: Afirmarea și promovarea spiritului Timișoarei în plan internațional

OS3.1. Creșterea vizibilității internaționale a Timișoarei ca oraș intercultural deschis, dinamic și solidar

Măsuri
3.1.1 Implicarea municipalității în rețele și cooperări internaționale cu dimensiune interculturală Justificare Există la nivel european și internațional diferite rețele ce susțin orașele dedicate susținerii diversității etnoculturale și promovării unei abordări interculturale în administrația locală. Programul Orașelor Interculturale al Consiliului Europei reprezintă un cadru internațional care oferă sprijin, recunoaștere publică cu mare vizibilitate și oportunități de parteneriate pentru orașele implicate. Pentru aderarea la rețea, este necesară parcurgerea unui proces intern de analiză, compatibil cu prevederile prezentei strategii, formularea unei cereri de aderare și achitarea unei cotizații cu valoare redusă, care acoperă și o serie de activități prevăzute în cadrul rețelei. De asemenea, există și alte rețele europene cu activitate relevantă, de exemplu, Coaliția europeană a orașelor împotriva rasismului (ECCAR), din care fac parte patru dintre orașele înfrățite cu Timișoara (Karlsruhe, Palermo, Lublin și Graz). Implementare PMT va formula cererea de aderare la Rețeaua Orașelor Interculturale și va parcurge etapele prevăzute. După dobândirea calității de membru al rețelei, va fi asigurată o implicare activă, transparentă și participativă. Activitățile realizate pentru implementarea strategiei vor fi prezentate la întâlnirile din cadrul rețelei și vor fi dezvoltate parteneriate cu orașe implicate în rețea, ceea ce va contribui la creșterea vizibilității internaționale a Timișoarei ca oraș ce acordă prioritate gestionării și promovării diversității sale etnoculturale, pe baza valorilor europene. PMT va explora posibilitatea aderării la ECCAR și/sau la alte rețele europene cu activitate relevantă.
3.1.2 Promovarea Timișoarei ca oraș cu deschidere interculturală și europeană Justificare Imaginea Timișoarei, ca oraș care protejează și promovează diversitatea sa culturală, poate fi un reper de susținere a demersurilor de colaborare internațională în diferite domenii. Această imagine trebuie să se regăsească în mod constant în materialele de promovare utilizate de PMT, dar și de către alte instituții și organizații din Timișoara. Specialiștii, personalitățile și organizațiile minorităților și-au oferit să susțină acest demers, în special în contexte legate de colaborări și parteneriate cu țările înrudite. Implementare Dimensiunea privind identitatea multi- și interculturală a Timișoarei va figura în demersurile de comunicare publică ale tuturor structurilor PMT. Vor fi dezvoltate un ghid de promovare și materiale de diferite tipuri ce pot fi utilizate atât în contextele în care sunt implicate structuri și instituții ale

municipalității (de exemplu cele cu orașele înfrățite, sau în rețelele din care face parte Timișoara), cât și de alte entități, publice, private sau ale societății civile din Timișoara care dezvoltă parteneriate internaționale. Instituțiile culturale și de învățământ pot contribui la promovarea acestor mesaje în cadrul diferitelor parteneriate. O promovare eficientă se poate face și prin utilizarea unui cadru comun de vizibilitate online. Aspectele legate de istoricul, viața și activitatea minorităților etnice din ghidul de promovare menționat vor fi discutate în prealabil cu organizațiile minorităților, în scopul acurateței datelor prezentate.

OS3.2. Promovarea Timișoarei interculturale ca destinație turistică

Măsuri
3.2.1 Pregătirea unei oferte turistice diverse dar coerente, care să pună în valoare diversitatea etnoculturală a trecutului și prezentului Timișoarei Justificare Numeroase experiențe internaționale, europene și chiar locale arată că atractivitatea turistică este sporită dacă sunt oferite itinerarii cu perspective tematice specifice. Astfel de itinerarii pot face referire la patrimoniul, istoria, sau prezența actuală a anumitor comunități, la diversitate și interculturalitate în general, sau la contribuția minorităților la momente-cheie ale istoriei, cum este Revoluția din 1989. Itinerariile vor pune în valoare și contribuții ale unor personalități ale comunităților minorităților la viața orașului și la nivel cultural sau științific. Există deja inițiative reușite de acest tip ale unor organizații sau profesioniști în turism, dar ele nu sunt cuprinzătoare și nu sunt suficient promovate. De asemenea, oferta turistică interculturală trebuie să includă și alte oportunități, evenimente și activități ce pot fi accesibile turiștilor, pentru ca aceștia să descopere și să aprecieze multi- și interculturalitatea Timișoarei. Implementare Visit Timișoara (OMDT) în acord cu strategia mai largă a promovării orașului și în colaborare va invita specialiști și organizații cu experiență relevantă să se angajeze într-un proces de elaborare coerentă, incluzivă și bine articulată cu principiile prezentei strategii, pe baza experiențelor existente la nivel local și european, a unui ansamblu de itinerarii cultural-turistice și alte oportunități relevante, care să poată fi la dispoziția celor care vizitează Timișoara. Programul astfel conceput, cu participarea unor istorici locali și experți din cadrul fiecărei comunități etnice vizate, va fi revizuit și actualizat periodic.
3.2.2 Promovarea internațională a Timișoarei interculturale ca destinație turistică Justificare Promovarea Timișoarei ca destinație turistică atractivă pentru caracterul său multi- și intercultural poate fi făcută cu succes doar dacă se realizează pe baza unui plan coerent, bine fundamentat,

inclusiv și participativ. Pentru asigurarea unei promovări eficace și eficiente, este util accesul tuturor celor implicați la un pachet comun de resurse, materiale și mesaje care să transmită un mesaj coerent, compatibil cu principiile și valorile prezentei strategii.

Organizațiile minorităților pot contribui la promovarea Timișoarei ca destinație turistică în țările înrudite. Unele au deja o bogată experiență ce trebuie cunoscută la nivel local și valorificată adecvat.

Implementare

Visit Timișoara (OMDT), PMT, în acord cu strategia mai largă a promovării orașului va gestiona procesul de elaborare participativă a planului de promovare, în care să fie implicate persoanele și entitățile cu experiență și activitate relevante.

Cu implicarea unor specialiști se va elabora un pachet de materiale de promovare și recomandări de utilizare a acestora. Conținutul va fi accesibil în formate care să faciliteze adaptarea, traducerea și transmiterea pe diferite canale și în diferite contexte. Este indicat ca reprezentanții minorităților și specialiști în domeniu să fie consultați pentru a valida conținutul materialelor.

Promovarea va putea fi realizată și prin implicarea organizațiilor minorităților, a companiilor transnaționale active în Timișoara și a societății civile locale.

Planificarea, monitorizarea și evaluarea implementării strategiei

Planificarea implementării strategiei

Implementarea mai multor măsuri ce țin de domeniul administrativ și nu presupun alocări bugetare, precum și unele dintre măsurile asumate de alți actori locali, vor fi implementate începând cu 2026.

Măsurile referitoare la ajustarea programelor sau liniilor de finanțare și cele care necesită resurse financiare dedicate, vor fi prevăzute în bugetul pentru anii următori și implementate începând din 2027.

Măsurile referitoare la programe cu caracter educațional sau cultural, precum și campaniile de sensibilizare și promovare, vor avea caracter anual.

Așadar, planificarea implementării măsurilor va fi făcută după cum urmează:

- Va fi acordată prioritate implementării activităților din cadrul măsurii 2.3.2, privind extinderea și funcționalizarea Consiliului Consultativ al Minorităților. Reorganizarea consiliului va începe cât mai curând după adoptarea strategiei, dar acestui proces este necesar să i se acorde timpul cuvenit, atât pentru constituirea noului consiliu, cât și pentru ca acesta să-și poată defini procedurile de lucru și modul de organizare, în acord cu misiunea, valorile și principiile prezentei strategii.
- În primul an de implementare vor putea demara și activitățile ce nu presupun alocări bugetare, precum și pregătirea celorlate măsuri prioritare.

Mai jos este prezentată planificarea pregătirii și implementării măsurilor prevăzute în strategie:

Direcția strategică 1: Valorizarea diversității etnoculturale

OS1.1. Valorizarea patrimoniului material și imaterial al minorităților

Măsuri	Pregătire	Implementare
1.1.1 Înfiiințarea unui muzeu al orașului dedicat minorităților Timișoarei și facilitarea accesului publicului la puncte muzeale ale comunităților minorităților	2026-2027	Continuu, începând cu 2028
1.1.2 Sprijinirea prezervării și marcarea multilingvă a monumentelor și clădirilor semnificative ale comunităților minoritare	2026	2027
1.1.3 Derularea de campanii de informare, conștientizare și educare privind patrimoniul comunităților minoritare	2027	Din 2028

OS1.2. Încurajarea relațiilor interculturale pozitive

Măsuri	Pregătire	Implementare
1.2.1 Sprijinirea dezvoltării și implementării unor programe de educare și sensibilizare interculturală (sensibilizare lingvistică, cunoașterea culturii și istoriei minorităților)	2026	Din 2027
1.2.2 Susținerea de proiecte și activități interculturale locale și de evenimente care să promoveze respectarea drepturilor, egalitatea și echitatea în relațiile interculturale din Timișoara	2026	Din 2027
1.2.3 Definirea unui sistem de colectare și analiză a datelor privind diversitatea etnoculturală și evaluarea climatului relațiilor interculturale din Timișoara	2027	Din 2027

Direcția strategică 2: Susținerea comunităților minorităților din Timișoara

OS2.1. Sprijinirea ecosistemului educațional și cultural al minorităților

Măsuri	Pregătire	Implementare
2.1.1. Sprijinirea instituțiilor de învățământ și culturale ale minorităților	2026	Din 2027
2.1.2. Încurajarea diversificării ofertei educaționale non-formale și culturale în limbile minorităților	2026	2027

OS2.2. Întărirea capacității comunităților și organizațiilor minorităților

Măsuri	Pregătire	Implementare
2.2.1. Sprijinirea dezvoltării organizațiilor comunităților minoritare	2026	Din 2027
2.2.2. Facilitarea implicării organizațiilor comunităților minoritare în procese decizionale	2027	Din 2027

Direcția strategică 3: Afirmarea și promovarea spiritului Timișoarei în plan internațional

OS3.1. Creșterea vizibilității internaționale a Timișoarei ca oraș intercultural deschis, dinamic și solidar

Măsuri	Pregătire	Implementare
3.1.1. Implicarea municipalității în rețele și cooperări internaționale cu dimensiune interculturală	2027	Din 2027
3.1.2. Promovarea Timișoarei ca oraș cu deschidere interculturală și europeană	2026	Din 2027

OS3.2. Promovarea Timișoarei interculturale ca destinație turistică

Măsuri	Pregătire	Implementare
3.2.1. Pregătirea unei oferte turistice diverse dar coerente, care să pună în valoare diversitatea etnoculturală a trecutului și prezentului Timișoarei	2026	Din 2027
3.2.2 Promovare internațională a Timișoarei interculturale ca destinație turistică	2027	Din 2027

Estimarea impactului bugetar

O mare parte a activităților prevăzute în măsurile strategiei pot fi realizate în cadrul bugetar existent, ca parte a activităților curente ale structurilor sau instituțiilor subordonate PMT și CLT, respectiv prin implicarea organizațiilor minorităților, a unor instituții și organizații locale și a mediului academic și economic.

Aspecte din cadrul unor măsuri necesită alocări bugetare specifice. Dintre acestea, unele reprezintă continuarea susținerii de la bugetul local de evenimente interculturale sau ale comunităților minorităților care s-au desfășurat și până în prezent și nu reprezintă un efort financiar suplimentar. Dacă înființarea unui muzeu presupune un efort financiar inițial și costuri curente ulterioare, multe dintre celelalte activități au costuri reduse. Măsurile ce presupun finanțări pot fi implementate prin alocarea unui procent (de exemplu 15%, cât reprezintă aproximativ proporția timișorenilor care au altă apartenență etnică decât cea română) din liniile de finanțare gestionate de Centrul de proiecte, pentru finanțarea de proiecte ale comunităților minorităților sau proiecte interculturale. În funcție de anvergura avută în vedere pentru unele activități, costul precis va putea fi estimat în faza de pregătire, pentru ca sumele respective să fie incluse în bugetul local începând din anii următori.

Monitorizarea și evaluarea implementării strategiei

Așa cum procesul de elaborare a strategiei a fost unul deschis și participativ, conform recomandărilor Consiliului Europei, procedurile de monitorizare și evaluare a implementării sale vor fi și ele transparente și participative.

Coordonarea procesului de monitorizare și evaluare a implementării strategiei este realizată de Compartimentul Minorități și Relații Interetnice din cadrul Direcției Relații Comunitare a PMT, cu implicarea activă în proces a Consiliului Consultativ al Minorităților. După reconfigurarea sa, Consiliul va include în procedurile sale de funcționare și modul în care își va exercita în mod echitabil și transparent rolul în cadrul procesului de monitorizare și evaluare.

Un rol important în monitorizarea și evaluarea implementării strategiei îl vor avea rezultatele implementării măsurii privind definirea unui sistem de colectare și analiză a datelor privind diversitatea etnoculturală și evaluarea climatului relațiilor interculturale din Timișoara. Datele furnizate vor permite ajustarea unora dintre măsuri, pentru asigurarea unei alocări adecvate a resurselor și pentru maximizarea impactului.

Sinteza rezultatelor obținute prin implementarea strategiei va fi inclusă în raportul anual al Primarului, publicat conform Legii transparenței decizionale.

Monitorizarea și evaluarea prezentei strategii se vor realiza în raport cu indicatorii descriși mai jos, atât pe baza unor date cantitative cât și pe baza unor date obținute prin metodelor calitative. Procesul va evidenția realizarea efectivă a măsurilor planificate, conformitatea conținutului acestora cu viziunea, misiunea, valorile, principiile și descrierea din strategie, precum și evaluarea eficacității și impactului acestora. Colectarea de date pentru monitorizarea și evaluarea strategiei se va realiza pe tot parcursul implementării. O evaluare intermediară va fi realizată la mijlocul perioadei de implementare, în 2028, iar evaluarea finală, ex-post, în anul 2030. Setul de indicatori definit mai jos poate fi completat sau modificat, în funcție de rezultatele obținute pe parcursul implementării și pe baza consultării cu Consiliul Consultativ al Minorităților.

Indicatori de monitorizare și evaluare

Direcția strategică 1: Valorizarea diversității etnoculturale

OS1.1. Valorizarea patrimoniului material și imaterial al minorităților

Indicatori:

- existența unui muzeu cu vizibilitate publică dedicat prezentării diversității etnoculturale în istoria și prezentul orașului și evidențierii contribuției minorităților la dezvoltarea orașului și ilustrării spiritului Timișoarei
- numărul de monumente reprezentative protejate;
- numărul de indicatoare și plăci informative multilingve, validate de Consiliul Minorităților, montate și reflectate în mediul online;
- plan de asigurarea vizibilității minorităților în muzee adoptat și implementat
- numărul de colecții de artă bisericească ale comunităților minorităților promovate și accesibilizate

- prezența coerentă în mediul online a informațiilor privind patrimoniul material și imaterial al minorităților din Timișoara.

OS1.2. Încurajarea relațiilor interculturale pozitive

Indicatori:

- numărul de materiale despre personalități reprezentative editate și distribuite;
- numărul de școli care implementează programul de educație interculturală, pentru patrimoniu și sensibilizare lingvistică;
- numărul de profesori specializați în predarea programului;
- numărul de elevi participanți la program;
- numărul de adulți informați
- numărul de materiale elaborate și diseminate pentru campania “Toți timișorenii sunt acasă în Timișoara”;
- percepția timișorenilor privind informațiile oferite în cadrul campaniei;
- numărul de proiecte, activități și evenimente interculturale locale;
- numărul de apariții media, inclusiv în social media, dedicate campaniei și impactul cantitativ al acestora;
- numărul de persoane informate.
- un sistem de colectare date privind diversitatea etnoculturală;
- rapoarte periodice cu date deschise publicate
- o platformă comună pentru promovarea evenimentelor comunităților minoritare;
- numărul de accesări ale platformei;
- lansarea anuală, începând din anul al doilea de implementare a strategiei de apeluri pentru proiecte în cadrul fondului alocat pentru a finanța proiecte interculturale și ale minorităților;
- gradul de satisfacție al organizațiilor minorităților și al altor entități implicate, cu privire la funcționarea fondului dedicat proiectelor interculturale și ale minorităților.

Direcția strategică 2: Susținerea comunităților minorităților din Timișoara

OS2.1. Sprijinirea ecosistemului educațional și cultural al minorităților

Indicatori:

- numărul de resurse educaționale realizate pentru predarea în limbile minorităților;
- numărul de profesori formați;
- numărul de activități de educație non-formală realizate pentru tineri pentru învățarea limbilor minorităților;
- numărul de participanți la activitățile de învățare și promovare a limbilor minorităților;
- gradul de satisfacție privind calitatea resurselor, a cursurilor și activităților.
- numărul de evenimente culturale realizate anual;
- numărul de evenimente culturale realizate în spațiile non-formale, spații publice de tip parc, piațete, Pădurea Verde, malurile Begăi etc.;
- gradul de satisfacție al publicului țintă;
- gradul de participare al populației majoritare;
- percepția publicului privind diversitatea și calitatea evenimentelor culturale prezentate;
- numărul de evenimente culturale realizate în parteneriat cu organizații ale altor minorități și/sau cu cele ale majorității;
- numărul de evenimente dedicate tinerilor;

- numărul de tineri voluntari implicați în evenimente culturale;
- numărul de apariții media.

OS2.2. Întărirea capacității comunităților și organizațiilor minorităților

Indicatori:

- noul Consiliu Consultativ al Minorităților instituit, cu documentele de funcționare aferente;
- numărul de consultări și alte procese de guvernare participativă;
- gradul de satisfacție al membrilor CCM și al organizațiilor comunităților minorităților privind funcționarea CCM și colaborarea cu PMT;
- numărul de activități dedicate dezvoltării organizațiilor minorităților;
- numărul de activități dedicate tinerilor aparținând comunităților etnoculturale locale;
- numărul de participanți la activitățile adresate tinerilor;
- gradul de satisfacției al tinerilor privind oferta culturală prezentată;
- numărul de spații puse la dispoziție gratuit pentru activitatea comunităților etnoculturale care nu dispun de aceste facilități.

Direcția strategică 3: Afirmarea și promovarea spiritului Timișoarei în plan internațional

OS3.1. Creșterea vizibilității internaționale a Timișoarei Europa ca oraș intercultural deschis, dinamic și solidar

Indicatori:

- aderarea Timișoarei la Rețeaua Orașelor Interculturale și parcurgerea etapelor prevăzute în procedurile Consiliului Europei și/sau la alte rețele cu activitate relevantă
- numărul de evenimente realizate cu organizații din orașele înfrățite;
- numărul de evenimente de promovare la care a fost prezentată Timișoara ca oraș multi- și intercultural, care susține valorile europene;
- numărul de parteneriate de colaborare internațională cu tematică interculturală.

OS3.2. Promovarea Timișoarei interculturale ca destinație turistică

Indicatori:

- numărul de evenimente de promovare realizate atât de PMT cât și de organizațiile minorităților;
- numărul de itinerarii interculturale dezvoltate și promovate;
- numărul de materiale promoționale tipărite sau online în limbile comunităților etnoculturale timișorene dedicate turiștilor din țările învecinate sau din țările înrudite;
- numărul de evenimente culturale, educaționale, de tineret promovate în parteneriate internaționale
- numărul de turiști care vizitează anual orașul
- gradul de satisfacției al turiștilor privind oferta de timp liber;
- numărul de turiști din țările învecinate și înrudite cu minoritățile Timișoarei.

Aprecierea contribuțiilor la elaborarea strategiei

Elaborarea strategiei are la bază multiple contribuții ale reprezentanților diferitelor comunități ale minorităților și ale unor personalități academice și culturale.

Pentru organizarea focus-grupurilor, adresăm mulțumiri următoarelor persoane cheie din cadrul comunităților partenere: Ildikó Erdei, Ioan Fernbach, Adrian Mirescu, Antonia Mleziva, Gheorghe Nacov, Adelina Palenici, Anca Panici, Deian Popov, Alim Sawfan, Gheorghe Sebők, Alexandra Stoicov, Maria Szabo Condeii, Péter Tamás, Thiel Siegfried și Ștefania Vela. Mulțumim de asemenea celor peste 120 de participanți la focus-grupuri.

Ne-au oferit perspectiva personală, în cadrul unor interviuri extinse, Brândușa Armanca, Mircea Barbu, Barna Bodó, Andrei Borosovici, Enrico Prima Cannata, Alexandra Corcoveanu, Lucreția Costa, Melinda Dincă, Simona Donici, Ildikó Erdei, Imre Farkas, Michael Ferencz-Gross, Ioan Fernbach, Ignaz Fisher, Ferencz Halász, Otilia Hedeșan, Anca Micluța Herbei, Flavius Ilioni Loga, Sorina Jecza, Nikola Lakić, Ștefan Mihăicuță, Andrei Milin, Adrian Mirescu, Antonia Mleziva, András Molnár, Gheorghe Nacov, Mimo Obradov, Adelina Palenici, Delia Petroiu, Deian Popov, Jane Rozbitskaya, Crenguța Rudoslav, Alim Sawfan, Gheorghe Sebők, Liubinca Stancov, Maria Szabo-Condeii, Péter Tamás, Marcel Tolcea, Ștefania Vela, și Smaranda Vultur.

Transmitem, de asemenea, mulțumiri participanților la atelierele de consultare privind primele propuneri din strategie, desfășurate în perioada 12, 15 respectiv 16 decembrie 2025, și la alte consultări separate cu echipa de proiect: Bodó Barna, Nicolae Bencar, Mihaela Bumbuc, Mihaela Buzilă, Liliana Cîra-Niculescu, Delia Cristici, Mariana Cubaș, Cristian Dinu, Ildikó Erdei, Adelia Furdui Florea, Anca Micluta Herbei, Sașa Iasin, Ana Carla Ivanciov, Daniela Malanciuc, Antonia Mleziva, Tamás Nagy-György, Adriana Oprean, Enikő Orbán, Ana-Maria Pop, Vesna Roșca, Lavinia Simion, Bogdan Șoflău, Ileana Teslevici, și Tibor T. Toro.

Totodată, mulțumim tuturor celor care au răspuns la chestionarul transmis în etapa de diagnoză și reprezentanților organizațiilor și instituțiilor care au transmis documente și informații care au sprijinit fundamentarea strategiei.

Referințe

- Adam, S. (2013). Growing up in Banat region: Childhood memories in life-stories. *Martor*, 18, 109–122.
- Adam, S. (2016). Images of the city of Timișoara in local identity construction. In V. Docea (Ed.), *Paths to belonging: Constructing local identity in Banat by means of monuments, cultural heritage and historiography* (pp. 113–132). Baden-Baden, Germany: Nomos
- Babeți, A. (1998). *Banatul: Un Eldorado social*. Timișoara: Editura Amarcord.
- Barlow, F. K., Paolini, S., Pedersen, A., Hornsey, M. J., Radke, H. R. M., Harwood, J., Rubin, M., & Sibley, C. G. (2012). The Contact Caveat: Negative Contact Predicts Increased Prejudice More Than Positive Contact Predicts Reduced Prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(12), 1629-1643. <https://doi.org/10.1177/0146167212457953>
- Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference*. Boston, MA: Little, Brown and Company.
- Bodó, B. (2002) Banat și interculturalitate. In F. Ruegg, R. Poledna și C. Rus (coord.) Interculturalitate. Cercetări și perspective românești. Presa Universitară Clujeană
- Bodó, B. (2016). Monuments of public art and the intercultural dialogue: The case of the Austrian Military Monument in Timișoara. In V. Docea (Ed.), *Paths to belonging: Constructing local identity in Banat by means of monuments, cultural heritage and historiography* (pp. 33–52). Baden-Baden, Germany: Nomos
- Cantle, T. (2012). *Interculturalism: The new era of cohesion and diversity*. London, UK: Palgrave Macmillan.
- Council of Europe. (1995). *Framework Convention for the Protection of National Minorities*. Strasbourg, France: Council of Europe.
- Council of Europe. (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Council of Europe. (2008). *White paper on intercultural dialogue: Living together as equals in dignity*. Strasbourg, France: Council of Europe.
- Council of Europe. (2010). *Intercultural Cities Programme: Policy framework*. Strasbourg, France: Council of Europe.
- Council of Europe. (2016). *Reference framework of competences for democratic culture: Volume 1 – Context, concepts and model*. Strasbourg, France: Council of Europe.
- Council of Europe. (2017) Regional and minority languages in Europe today (CPR33(2017)02final). Congress of Local and Regional Authorities.
- Council of Europe. (2018). *Common European Framework of Reference for Languages: Companion volume with new descriptors*. Strasbourg, France: Council of Europe.

- Crețan, R. (2006). *Etnie, confesiune și comportament electoral în Banat: Studiu geografic (sfârșitul secolului al XIX-lea și secolul al XX-lea)* (2nd rev. ed.). Timișoara, România: Editura Universității de Vest.
- Dewilde, J. & Skrefsrud, T.-A.. Revisiting studies of multicultural school events from the perspective of strategic essentialism. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, Special issue: Forebygging av fordommer og gruppefientlighet, Vol. 7, 2021, pp. 196–209. <http://dx.doi.org/10.23865/ntpk.v7.2145>
- Docea, V. (Ed.). (2016). *Paths to belonging: Constructing local identity in Banat by means of monuments, cultural heritage and historiography*. Baden-Baden, Germany: Nomos.
- Gavreliuc, A. (2002). Identitate narativă și istorie: Schiță a unei hărți identitare bănățene. *Psihologia socială. Buletinul Laboratorului „Psihologia câmpului social”*, 9, 83–103.
- Gavreliuc, A., & Gavreliuc, D. (2014). Cartography of the Banatian identity dynamics in the last decade: The registers of social attitudes and social capital. *Revista de Cercetare și Intervenție Socială*, 44, 212–228.
- Jivan, A., Vultur, S., & Rus, C. (2000). *Minorități: Identitate și coexistență*. Timișoara, România: Institutul Intercultural Timișoara.
- Laurence J, Bentley L. Countervailing contact: Community ethnic diversity, anti-immigrant attitudes and mediating pathways of positive and negative inter-ethnic contact in European societies. *Soc Sci Res*. 2018 Jan; 69:83-110. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2017.09.007>.
- Legault, L., Gutsell, J. N., & Inzlicht, M. (2011). Ironic Effects of Antiprejudice Messages: How Motivational Interventions Can Reduce (but Also Increase) Prejudice: How Motivational Interventions Can Reduce (but Also Increase) Prejudice. *Psychological Science*, 22(12), 1472-1477. <https://doi.org/10.1177/0956797611427918>
- Modood, T. (2007). *Multiculturalism: A civic idea*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Neumann, V. (2000). Identitate și cultură: Studii privind istoria Banatului. Timișoara: Editura de Vest.
- Neumann, V. (2004). Interculturalitatea Banatului. Iași: Polirom.
- Paluck, E.L. & Green, D. P. (2009). Prejudice Reduction: What Works? A Review and Assessment of Research and Practice. *Annual Review Psychology*. 60:339-367. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163607>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Rus, C. (2006). Multicultural versus intercultural approach towards minority rights: An analysis based on the Romanian case. In F. Rüegg, R. Poledna, & C. Rus (Eds.), *Interculturalism and discrimination in Romania: Policies, practices, identities and representations* (pp. 73–92). Berlin, Germany: LIT Verlag.
- Rus, C. (2025). Making the Invisible Visible – Roma in the Programme of European Capitals of Culture: From Marseille 2013 to Timișoara 2023. *Critical Romani Studies*, 8(1), 256–265. <https://doi.org/10.29098/crs.v8i1.231>
- Sen, A. (2006). *Identity and violence: The illusion of destiny*. New York, NY: W. W. Norton.

- Toro, T. T. (2021). *Strategia de multiculturalitate participativă a Municipiului Timișoara* (Raport de cercetare). Timișoara, România: TT Research & Communications.
- Vultur, S. (2002). Memorie și identitate într-un spațiu intercultural (cazul Banatului). In R. Poledna, F. Ruegg, & C. Rus (Eds.), *Interculturalitate. Cercetări și perspective românești* (pp. 203–208). Cluj-Napoca, România: Presa Universitară Clujeană.
- Vultur, S. (Ed.). (2008). *Banatul din memorie: Studii de caz*. Timișoara, România: Editura Marineasa.
- Wilton, L. S., Apfelbaum, E. P., & Good, J. J. (2018). Valuing Differences and Reinforcing Them: Multiculturalism Increases Race Essentialism. *Social Psychological and Personality Science*, 10(5), 681-689. <https://doi.org/10.1177/1948550618780728>
- Wolff, Stefan, 'Title Pages', *Ethnic Conflict: A Global Perspective* (New York, NY, 2006), <https://doi.org/10.1093/oso/9780192805874.002.0001>
- Zapata-Barrero, R. (2015). *Interculturalism in cities: Concept, policy and practice*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Zapata-Barrero, R. (2019). *Intercultural citizenship in the post-multicultural era*. London, UK: SAGE.